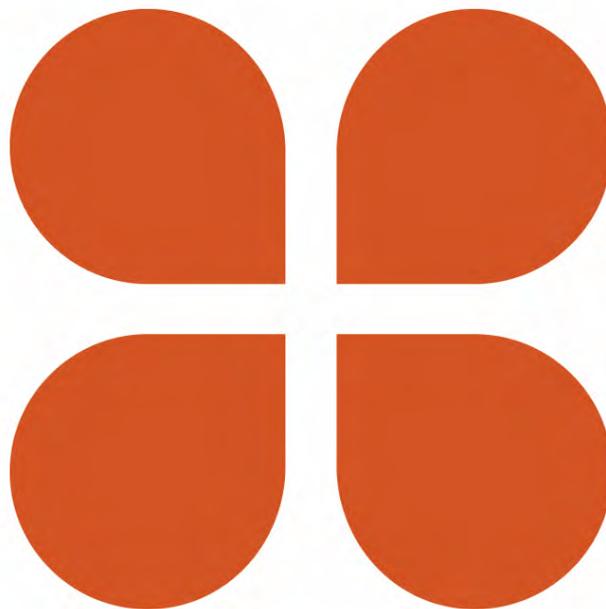

Rapport från Riksantikvarieämbetet

Positiva effekter av medel till kulturmiljövård

Regeringsuppdrag avseende hur medel till vård och tillgängliggörande av kulturmiljöer kan bidra till stärkt arbetsmarknad och hållbar tillväxt

Riksantikvarieämbetet

Box 5405

114 84 Stockholm

Tel 08-5191 8000

www.raa.se

registrator@raa.se

Riksantikvarieämbetet 2015

Positiva effekter av medel till kulturmiljövård

Regeringsuppdrag avseende hur medel till vård och tillgängliggörande av kulturmiljöer kan bidra till stärkt arbetsmarknad och hållbar tillväxt

Projektgrupp: Sofia Ali, Petter Frizén och Anna Lihammer

Upphovsrätt, där inget annat anges,

enligt Creative Commons licens CC BY.

Villkor på <http://creativecommons.org/licenses/by/2.5/se>

Innehåll

Sammanfattning.....	5
1. Inledning	7
1.1. Syfte och frågeställningar.....	7
1.2. Metoder och genomförande	7
1.2.1. Samråd med länsstyrelserna – workshop och referensgrupp.....	8
1.2.2. Enkätundersökning ställd till insatser och projekt	8
1.2.3. Goda exempel genom fallstudier	9
1.3. Avgränsningar av utvärderingen	10
2. Utgångspunkter för utvärderingen	11
2.1. Kulturmiljövårdsanslaget främjar vård och tillgängliggörande	11
2.2 Tolkning av centrala begrepp	12
2.2.1. Stärkt arbetsmarknad	12
2.2.2. Hållbar tillväxt	13
2.3. Vår tolkning av uppdraget – möjligheter och hinder	14
3. Länsstyrelsernas perspektiv	17
3.1. Hållbar tillväxt och stärkt arbetsmarknad är komplexa begrepp	17
3.2. Urval av goda exempel med hjälp av länsstyrelserna	17
4. KMV-medlens betydelse vid köp av varor och tjänster	19
4.1. Medlen har stor betydelse för genomförande av insatser.....	19
4.1.1. Främjande av objektens bevarande, användning och utveckling	19
4.1.2. Hälften av de som får avslag på sin bidragsansökan genomför inte insatsen	20
4.2. En stärkt turism- och besöksnäring	21
4.3 Medlen bekostar sällan anställningar – men det finns sådana ambitioner	21

4.4. Fokus på köp av hantverksrelaterade tjänster.....	22
4.5. Sammanfattande iakttagelser utifrån enkätsvaren	24
5. Goda exempel – projekt som bidrar till stärkt arbetsmarknad och hållbar tillväxt.....	25
5.1. De sex fallstudierna har olika inriktning och omfattning.....	25
5.2. Arbetsmarknaden stärks på flera sätt.....	26
5.2.1. Medlen bidrar till besöksnäring och turism.....	26
5.2.2. Medlen bidrar till anställningar – framför allt indirekt.....	27
5.2.3. Förutsättningar för olika typer av arbetsmarknadsåtgärder	28
5.3. Medlen bidrar till hållbar tillväxt på flera områden	29
5.3.1. En ökad möjlighet till finansiering från andra aktörer	29
5.3.2. Medlen bidrar till köp av varor och tjänster	31
5.3.3. Fler kontakter, samverkan och möjligheter till nätverkande med akademien.....	33
5.4. Medlen skapar förutsättningar för delaktighet och social hållbarhet	34
5.5. Sammanfattande iakttagelser.....	34
6. Slutsatser.....	36
6.1. KVM-medlens effekter är större än vad pengarna syftar till.....	36
6.1.1. De positiva effekterna syns framförallt inom besöksnäringen.....	36
6.1.2. KVM-medlen attraherar annan finansiering	37
6.2. Bristen på statistik gör det svårt att uttala sig om exakta effekter.....	38
Bilagor.....	40

Sammanfattning

Regeringen har uppdragit åt Riksantikvarieämbetet att redovisa och analysera hur medel som avsätts för att vårda eller tillgängliggöra kulturmiljön kan stärka arbetsmarknaden och bidra till hållbar tillväxt. Utvärderingen utgår från kulturmiljövårdsanslaget, hädanefter benämnt KMV-anslaget alternativt KMV-medel. I denna rapport utgår vi från att dessa styrmedel främjar vård och tillgängliggörande av kulturmiljöer och även att de bidrar till en stärkt arbetsmarknad och hållbar tillväxt. Utvärderingen syftar således inte till att leda detta i bevis utan snarare till att besvara frågan *hur* medel avsedda för dessa ändamål kan bidra till stärkt arbetsmarknad och hållbar tillväxt. I uppdraget ingår även att redovisa goda exempel som kan tjäna som förebilder för framtida insatser. Denna rapport är resultatet av detta arbete.

Arbetet redovisar och analyserar effekterna av KMV-medlen genom en diskussion och värdering av kausala samband, det vill säga hur en medveten handling får en önskvärd konsekvens vilket i sin tur leder till effekter. Följande frågeställningar har utgjort utgångspunkter för arbetet:

- Hur bidrar KMV-medlen till att stärka arbetsmarknaden?
 - På vilka sätt bidrar KMV-medlen till olika former av anställningar?
 - På vilket sätt ger KMV-medlen förutsättningar för olika typer av arbetsmarknadsåtgärder?
 - Hur bidrar KMV-medlen till att främja besöksnäring och turism?
- Hur bidrar KMV-medlen till hållbar tillväxt?
 - I vilken utsträckning bidrar KMV-medlen till köp av varor och tjänster?
 - Hur påverkar KMV-medlen möjligheterna till att attrahera finansiering från andra aktörer?
 - På vilket sätt främjar KMV-medlen möjligheterna till ideellt arbete?

Utvärderingen bygger på tre olika delar. Den första delen genomfördes genom en workshop med länsstyrelserna. Vid workshopen diskuterades vilka aspekter av hållbar tillväxt KMV-medlen bidrar till och hur de kan påvisas. Vidare genomfördes en enkätundersökning ställd till både sökande som fått bidrag beviljat och de som fått avslag. Den tredje delen utgjordes av sex stycken fallstudier – utvalda och avsedda som goda exempel enligt uppdraget. Fallstudierna är: Fornvården i Västra Götaland, Koppardalen i Avesta/Dalarna, En levande Finnskog i Torsby/Värmland, Sevärt i Västerbotten (webbportal), Norrbys kulturresevat på Gotland samt Sala Silvergruva i Västmanland.

Enkätundersökningen visade att KMV-medlen bidrar till att stärka arbetsmarknaden genom sysselsättning, vilket inbegriper anställningar av olika längd och anställningsformer samt arbetsmarknadsinsatser. Turism- och besöksnäring stärks också vilket indirekt främjar förutsättningarna för stärkt arbetsmarknad och hållbar tillväxt.

De sex fallstudierna ger en fördjupad bild. Utifrån dem kan sägas att KMV-medlen har betydelse för hållbar tillväxt genom köp av varor och tjänster samt genom sysselsättningsmöjligheter och anställningar. KMV-medel bidrar även till social hållbarhet dels genom sysselsättning av personer som står långt ifrån arbetsmarknaden i samband med arbetsmarknadsinsatser och dels genom ideellt arbete, exempelvis hembygdsföreningar. KMV-medlen fungerar vidare som en form av katalysator för tillväxt, det vill säga att KMV-medel bidrar till att ge legitimitet åt projekt som i sin tur både attraherar annan finansiering och ökar möjligheterna till medfinansiering av exempelvis EU-medel. Detta utvecklar den egna besöksnäringen och möjliggör dessutom etablering av nya näringar. KMV-medlen bidrar även till utveckling av kontakter och kompetens vilket inbegriper alltifrån att platserna används i utbildning av universitetsstudenter eller utbildning för personal i form av kurser eller seminarier.

De slutsatser vi kan dra från utvärderingen är att KMV-medlen kan ha en betydande roll i att stärka arbetsmarknaden och bidra till hållbar tillväxt. Betydelsen är som störst i de fall då de bidrar till att stärka besöksnäringar genom tillgängliggörande åtgärder. Samtidigt visar utvärderingen att vårdinsatser är nödvändiga, särskilt i ett initialt skede av projektets utveckling. På så sätt är vård av kulturmiljöer och tillgängliggörandeinsatser ofta beroende av varandra för att uppnå långverkande effekter i form av stärkt arbetsmarknad och hållbar tillväxt.

KMV-medlens förtjänst ligger också i att de ger legitimitet åt projekten vilket kan attrahera ytterligare finansiering. KMV-medlen skapar trovärdighet för ett projekt på lokal nivå som kan få kommunala politiker att vilja bidra ekonomiskt. Detta kan i sin tur generera ytterligare finansiering genom privata investerare eller EU-medel.

Vi har i denna utvärdering kunnat visa hur KMV-medlen bidrar till stärkt arbetsmarknad och hållbar tillväxt. Det har dock inte varit möjligt att kvantifiera exakt hur stora dessa effekter är. Anledningen till detta är främst bristen på tillgänglig data och modeller för att kunna visa på kulturmiljöarbetets effekter. Det finns därför ett behov av att utveckla möjligheterna till uppföljning av KMV-medlen.

1. Inledning

1.1. Syfte och frågeställningar

I Riksantikvarieämbetets regleringsbrev avseende budgetåret 2014 anges att myndigheten ska redovisa och analysera hur medel som avsätts för att vårda eller tillgängliggöra kulturmiljön kan stärka arbetsmarknaden och bidra till hållbar tillväxt.¹ Goda exempel som kan tjäna som förebild för framtida insatser ska redovisas. Uppdraget ska genomföras i samråd med länsstyrelserna.

Denna rapport är resultatet av regeringens uppdrag till Riksantikvarieämbetet. Syftet med rapporten är att utvärdera vilka effekter bidragsmedel till vård och tillgängliggörande av kulturmiljöer har för att stärka arbetsmarknaden och bidra till hållbar tillväxt. Utvärderingen utgår från kulturmiljövårdsanslaget, hädanefter benämnt KMV-anslaget/KMV-medel.

De frågeställningar som varit vägledande i arbetet är:

- Hur bidrar KMV-medlen till att stärka arbetsmarknaden?
 - På vilka sätt bidrar KMV-medlen till olika former av anställningar?
 - På vilket sätt ger KMV-medlen förutsättningar för olika typer av arbetsmarknadsåtgärder?
 - Hur bidrar KMV-medlen till att främja besöksnäring och turism?
- Hur bidrar KMV-medlen till hållbar tillväxt?
 - I vilken utsträckning bidrar KMV-medlen till köp av varor och tjänster?
 - Hur påverkar KMV-medlen möjligheterna till att attrahera finansiering från andra aktörer?
 - På vilket sätt främjar KMV-medlen möjligheterna till ideellt arbete?

1.2. Metoder och genomförande

Utvärderingen bygger på tre olika metodologiska delar:

- Workshop med länsstyrelsen
- Enkätundersökning
- Goda exempel genom fallstudier

¹ Ku2013/1914/KA, Riksantikvarieämbetets regleringsbrev för 2014.

1.2.1. Samråd med länsstyrelserna – workshop och referensgrupp

Samråd med länsstyrelsen har skett dels genom en referensgrupp och dels genom en workshop.

Via referensgruppen har representanter från tre länsstyrelser – Västernorrland, Dalarna och Västra Götaland – lämnat synpunkter under hela arbetets gång. Gruppen har bland annat kommenterat utkast till enkätfrågor och utkast till rapport.

Vid workshopen bjöds samtliga länsstyrelser in för att diskutera tillväxtaspekterna i KMV-bidragsgivningens effekter. På ett övergripande plan diskuterades hur KMV-medlen bidrar till hållbar tillväxt. Vidare syftade workshopen till att ta fram kriterier för urval av goda exempel varpå länsstyrelserna presenterade förslag på goda exempel från respektive län. Dessa utgjorde sedan underlag för urvalet av de sex goda exempel som presenteras som fallstudier i denna rapport.

1.2.2. Enkätundersökning ställd till insatser och projekt

Enkätundersökningens syfte var att inhämta en samlad bild över fördelningen av medel som avsatts för vård och tillgängliggörande av kulturmiljön. Undersökningen visar även medlens betydelse vid köp av varor och tjänster samt vilka typer av tjänster som efterfrågats av de sökande.

Två skilda enkäter ställdes till bidragsmottagare respektive sökande som fått avslag. De som beviljats bidrag tillfrågades om bidragets betydelse samt hur man skulle agerat vid ett eventuellt avslag. Sökanden som fått avslag tillfrågades om åtgärden genomförts trots avslaget och om inte, vilka eventuella konsekvenser detta i så fall medfört (exempelvis i ekonomisk eller antikvarisk bemärkelse).

Urvalet av projekt som enkäterna ställdes till gjordes med hjälp av Riksantikvarieämbetets och länsstyrelsens gemensamma uppföljningssystem Källa. Det baserades på beslut om medeltilldelning för 2013. Urvalet består till 80 procent av sökanden som sökt medel för vård och underhåll av kulturmiljöer och till 20 procent av sökanden som sökt medel för tillgängliggörande. Anledningen till uppdelningen är att den följer fördelningen i antalet beslut

om medelstilldelning mellan dessa båda kategorier. Både enkätutskicket till bidragsmottagare och till sökande som fått avslag följde denna uppdelning.

Enkätens uppdelning av sökanden som sökt medel för vård och underhåll och sökanden som sökt medel för tillgängliggörande får konsekvenser för möjligheten att generalisera resultaten. I analysen har vi inte gjort någon viktning mellan de båda grupperna, det vill säga att olika enkätsvar ges olika tyngd i undersökningen, för att minska effekten av den olika storleken på grupperna. Det går därför inte att uttala sig om hela gruppen sökande, utan enkätens resultat ger istället en indikation på hur de sökande använt eller planerat att använda KMV-medlen i sina respektive verksamheter.

De två enkäterna skickades till mottagare i olika län. Sökanden som fått avslag på ansökningarna har sin verksamhet i Jönköpings, Kalmar, Västra Götalands, Värmlands och Västernorrlands län. Anledningen var att det i dessa län fanns en tillräckligt stor mängd registrerade beslut om avslag av KMV-medel. Gruppen som fått bidrag beviljat har sin verksamhet i Södermanlands, Skånes, Hallands, Gävleborgs och Norrbottens län. Dessa län valdes ut för att garantera en god geografisk spridning på enkätutskicken.

Sammanlagt skickade Riksantikvarieämbetet ut 243 enkäter till sökande. Av dessa ställdes 118 stycken till sökanden som fått avslag och 125 stycken till sökanden som erhållit bidrag. Svarsfrekvensen var ungefär 41 procent och fördelningen är jämn mellan de båda kategorierna.

1.2.3. Goda exempel genom fallstudier

Sex stycken fallstudier – avsedda som goda exempel enligt uppdraget – valdes ut i samråd mellan länsstyrelserna och Riksantikvarieämbetet. Fallstudierna är:

- Fornvården i Västra Götaland
- Koppardalen i Avesta/Dalarna
- En levande Finnskog i Torsby/Värmland
- Sevärt i Västerbotten (webbportal)
- Norrbys kulturresevat på Gotland
- Sala Silvergruva i Västmanland

Avsikten med urvalet av fallstudierna är att de tillsammans ger en bred och fördjupad bild av hur bidragsmedel kan stärka arbetsmarknaden och bidra till hållbar tillväxt. Fallstudierna har genomförts genom 21 intervjuundersökningar med olika nyckelpersoner och huvudmän för projekten; exempelvis projektägare/sökande, länsstyrelserepresentanter eller kommunala

tjänstemän. Fyra fallstudier har genomförts genom besök; Koppardalen, En levande Finnskog, Norrbys kulturresevat och Sala Silvergruva. Fallstudierna Fornvården i Västra Götaland och Sevårt i Västerbotten har genomförts via telefonintervjuer.

1.3. Avgränsningar av utvärderingen

Inom ramen för denna utvärdering har det inte varit möjligt att exakt beräkna hur mycket KMV-medel som gått till köp av varor och tjänster. Bidragsbesluten täcker ofta flera kostnadsposter och löper i vissa fall över många år. Att gå igenom en så stor mängd ansökningshandlingar har inte varit tidsmässigt motiverat. Utvärderingen innehåller inte exakta beräkningar över hur många arbetstillfällen som KMV-medel bidragit till, vilket utvecklas i avsnitt 2.3.

Analysen avgränsas till att omfatta Riksantikvarieämbetet och länsstyrelsernas ekonomiska styrmedel *Bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer* och specifikt de medel som avsätts till vård och tillgängliggörande, det vill säga beslut enligt 2–5 §§ och 7 § i bidragsförordningen. Även bidrag för kunskapsunderlag enligt 8 § berörs i några av fallstudierna. Därmed utgår inte utvärderingen från andra aktörers ekonomiska styrmedel såsom EU strukturfonder, privata investeringar eller kommunala medel. Däremot berörs andra medel indirekt i diskussionen om hur KMV-medel kan attrahera annan finansiering.

2. Utgångspunkter för utvärderingen

I detta kapitel beskrivs utgångspunkterna för utvärderingen. Först presenteras kulturmiljöanslagets storlek och funktion på ett övergripande plan. Mer specifikt redogör vi för Riksantikvarieämbetets och länsstyrelsernas ekonomiska styrmedel *Bidrag till kulturmiljövård* och särskilt de medel som avsätts till vård och tillgängliggörande samt i några fall kunskapsunderlag.² Vidare tolkas begreppen stärkt arbetsmarknad och hållbar tillväxt, vilka också sätter ramarna för uppdraget. Slutligen innehåller kapitlet en beskrivning av vilka möjligheter och hinder som uppdraget ger, utifrån satta ramar och praktiska förutsättningar. Här motiverar vi varför vi utför uppdraget i form av en effektutvärdering där vi analyserar vilka samband som finns mellan å ena sidan en insats i form av KMV-medlen och å andra sidan effekter i form av stärkt arbetsmarknad och hållbar tillväxt.

2.1. Kulturmiljövårdsanslaget främjar vård och tillgängliggörande

Riksantikvarieämbetet har mellan åren 2011 och 2013 betalat ut cirka 250 miljoner kronor per år till bidrag till kulturmiljövård. Av dessa medel har länsstyrelsen beslutat om cirka 230 miljoner kronor.³ För dessa år har ungefär 64 procent av kulturmiljövårdsbidraget utbetalats till vårdåtgärder och ungefär 16 procent till olika former av tillgänglighetsåtgärder. Ungefär 15 procent har betalats ut för framtagandet av kunskapsunderlag av olika slag. Resterande del av anslaget har gått till arkeologisk undersökning, konservering och ersättningar enligt lag.

KMV-anslaget regleras i förordning (2010:1121) om bidrag till vård av värdefulla kulturmiljöer. Av förarbetena till förordningen framgår att syftet med bidragsgivningen är att de kulturpolitiska målen får genomslag i kulturmiljöarbetet och att bidragsgivningen inom området kan utvecklas i samklang med samhällsutvecklingen. Bidragsgivningen ska även vara nära kopplad till skyddslagstiftningen inom kulturmiljöområdet.⁴ Vidare framhåller förarbetena att en viktig ambition med förordningen är att ge utrymme för att i varje enskilt fall bedöma vilka insatser som bäst gynnar de övergripande målsättningarna om att en mångfald av kulturmiljöer bevaras, används och utvecklas. Förarbetena anger också att medfinansiering, utom i undantagsfall, är en förutsättning för bidragen.

² 2–5 §§ och 7–8 §§ i förordning (2010:1121) om bidrag till vård av värdefulla kulturmiljöer.

³ Riksantikvarieämbetets årsredovisning 2013.

⁴ Ku2010/916/KT, Förslag till ny förordning om bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer.

KMV-anslaget ska också bidra till att uppfylla de nationella målen för kulturmiljöarbete, det vill säga⁵:

Bidraget ska gå till kulturhistoriskt motiverade kostnader vid vård av byggnadsminnen, bebyggelse i kulturresevat, bebyggelse som är av riksintresse för kulturmiljövården, till kostnader för vård av fornlämningar eller andra värdefulla kulturmiljöer. Det får också lämnas till kulturhistoriskt motiverade kostnader vid vård och skötsel av värdefulla kulturpräglade landskap inom befintliga eller blivande kulturresevat eller landskap som är av riksintresse för kulturmiljövården. Bidrag får också lämnas till insatser för att tillgängliggöra värdefulla kulturmiljöer för allmänheten och för att förmedla kunskap om dessa och de historiska företeelser och händelseförlopp som de representerar.

2.2 Tolkning av centrala begrepp

2.2.1. Stärkt arbetsmarknad

Målet för regeringens arbetsmarknadspolitik är full sysselsättning. I budgetpropositionen för 2014 för utgiftsområde 14, Arbetsmarknad och arbetsliv framhåller regeringen att politiken måste skapa fler vägar till jobb och eget företagande för de personer som står långt från arbetsmarknaden.⁶

Inom kulturmiljövården har det under årens lopp inte varit ovanligt med olika insatser för att både vårda och tillgängliggöra kulturmiljöer och samtidigt skapa sysselsättning genom samfinansiering med arbetsmarknadsmedel. Bidrag om 2–3 miljoner kronor per år har gått till insatser som finansierats med minst lika mycket arbetsmarknadsmedel. Det finns dock en osäkerhet kring omfattningen av samfinansieringen med arbetsmarknadsmedel, dels på grund av att registrering av samfinansiering inte är ett krav i uppföljningssystemet Källa och

⁵ <http://www.raa.se/om-riksantikvarieambetet/bidrag-anslag/kulturmiljovardsanslaget/> hämtad 2015-04-24

⁶ Prop. 2013/14:1, utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv.

dels för att medel för arbetsmarknadsinsatser inte registreras konsekvent i Länsstyrelsens handläggningsprocess.

I flera sammanhang har det lyfts fram att värden och tillgängliggörandet av kulturmiljöer har betydelse för tillväxten bland annat genom att öka platsers attraktivitet och utgöra en grund för arbetstillfällen, entreprenörskap och kompetensförstärkning. I budgetpropositionen för 2014 framhåller regeringen bland annat att: "De statliga insatserna på kulturmiljöområdet, t.ex. bidragsgivningen, bidrar till att främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas. Insatserna främjar en hållbar utveckling och leder till att levande och omhändertagna kulturmiljöer kan ge människor ökad livskvalitet och ge förutsättningar för utveckling av nya idéer och verksamheter i hela landet".⁷

I *En integrerad kulturarvsstrategi för Europa* från 2014 framhålls att sektor- och landbaserade studier pekar mot att kulturarvssektorn står för ett väsentligt bidrag till ekonomin.⁸ Enligt *European Construction Industry Federation* (europeisk branschorganisation för byggindustrin) utgjorde renoverings- och underhållsarbeten under 2013 hela 27,5 procent av den totala omsättningen i Europas byggindustri.⁹ Kulturarvet har även en spridningseffekt gentemot andra ekonomiska sektorer. Till exempel uppskattas turismen bidra med 415 miljarder euro till EU:s BNP och 3,4 miljoner företag i turistbranschen står för 15,2 miljoner arbetstillfällen, varav många är direkt eller indirekt kopplade till kulturarvet.¹⁰

2.2.2. Hållbar tillväxt

Regeringen har i *En nationell strategi för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007–2013* formulerat att: "Med hållbar tillväxt avses en ekonomisk tillväxt utan att de ekosystem som vi är beroende av äventyras samtidigt som de mänskliga resurserna värnas". Regeringen framhåller också att en hållbar nationell tillväxt är beroende av att landets alla regioner utvecklas väl.

Målet med regeringens politik för regional tillväxt är utvecklingskraft i alla delar av landet med stärkt lokal och regional konkurrenskraft. De politiskt prioriterade områdena framgår av

⁷ Prop. 2013/14:1, utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid, s. 115.

⁸ En integrerad kulturarvsstrategi för Europa, COM(2014) 477 Final.

⁹ www.fiec.eu/en/library-619/key-figures.aspx hämtad 2015-04-22

¹⁰ epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Tourism_industries_-_economic_analysis hämtad 2015-04-22

skrivelsen *Strategiskt tillväxtarbete för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning*¹¹. De prioriterade områdena är:

- Innovation och förnyelse
- Kompetensförsörjning och ökat arbetskraftsutbud
- Tillgänglighet
- Strategiskt gränsöverskridande samarbete.

Begreppet "hållbar tillväxt" återfinns även i EU:s gemensamma tillväxt- och sysselsättningsstrategi *Europa 2020. En smart och hållbar tillväxt för alla* vars syfte är att förbättra förutsättningarna för sysselsättning och hållbar tillväxt för alla till år 2020. På EU-nivå finns sju huvudinitiativ som innehåller en kartläggning av nya drivkrafter för tillväxt och nya jobb. Inom området hållbar tillväxt finns initiativen *Ett resurseffektivt Europa* och *En integrerad industripolitik för en globaliserad tid*. I *Sveriges nationella reformprogram 2013* är hållbar tillväxt en av de tre prioriteringar som strategin bygger på, då i betydelsen; främja en resurseffektivare, grönare och konkurrenskraftigare ekonomi.

Som verktyg för att uppnå en hållbar regional tillväxt finns EU:s strukturfonder och sammanhållningsfonder. Den nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning anger riktlinjer för strukturfondsprogrammen.¹² Strategin utgör Sveriges nationella strategiska referensram för sammanhållningspolitiken, vilken genomförs i åtta regionala strukturfondsprogram och ett nationellt strukturfondsprogram med åtta regionala planer.

2.3. Vår tolkning av uppdraget – möjligheter och hinder

Uppdraget att redovisa och analysera hur medel som avsätts för att vårda eller tillgängliggöra kulturmiljön kan stärka arbetsmarknaden och bidra till hållbar tillväxt skulle kunna utformas på olika sätt. Riksantikvarieämbetet har valt att genomföra uppdraget i form av en effektutvärdering.

Utifrån Riksantikvarieämbetets tolkning av uppdraget, tillgängliga data på området, tillgängliga verktyg för analys och tillgängliga resurser har vi valt ett upplägg där vi redovisar och analyserar effekterna av KMV-medlen genom en diskussion och värdering av kausala samband. Med kausala samband menar vi att en medveten handling får en önskvärd

¹¹ Skr. 2009/10:221, *Strategiskt tillväxtarbete för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning*.

¹² Den nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning, Artikelnummer N6051.

konsekvens, vilket i detta fall slutligen leder till effekter i form av hållbar tillväxt och stärkt arbetsmarknad. Syftet med utvärderingen är inte att leda i bevis att sambanden finns, utan istället att beskriva hur sambanden ser ut. Med utgångspunkt i syftet innebär upplägget av studien att vi utifrån vårt empiriska underlag beskriver samband i en effektkedja:

Figur 1. Effektkedja över KMV-medlen

Pilarna i bilden representerar ett förväntat kausalt samband, det vill säga att resursinsatser leder till aktiviteter, som i sin tur leder till prestationer och slutligen effekter. Med andra ord förutsätter vi att projekten använder KMV-medel till aktiviteter såsom anställningar eller köp av varor och tjänster. Vidare utgår vi ifrån att det utförda arbetet, produktionen av varor med mera, genererar effekter, i detta fall i form av hållbar tillväxt och stärkt arbetsmarknad. Själva analysen består då i att beskriva vad som ligger bakom sambanden, exempelvis hur projekten prioriterar, hur förutsättningarna ser ut för arbetsmarknadsåtgärder och tillgängliga kompetenser för att utföra arbete. Analysen inkluderar också en beskrivning av hur externa aktörer och faktorer, såsom samfinansiering, kan tänkas påverka utfallet.

Ett alternativ till det valda upplägget hade varit en mer kvantitativ utvärdering i form av en samhällsekonomisk analys. Fördelen med ett sådant upplägg hade varit att vi hade kunnat kvantifiera relationen mellan *input* (KMV-medel) och *output* (hållbar tillväxt och stärkt arbetsmarknad). Ett exempel på en sådan utvärdering är den studie Jordbruksverket publicerade 2014, i vilken rapportförfattarna visade på ett utfall av jordbruksstöden i form av sysselsättnings-, miljö- och samhällsekonomiska effekter.¹³ Rapporten påvisar exempelvis att kompensationsbidraget, vilket ger ersättning till områden där det är svårare att driva ett jordbruk, genererar 6000 årsverken.

Riksantikvarieämbetet har dock tolkat uppdraget om KMV-medlens effekter utifrån att syftet är att påvisa hur – inte hur mycket – medel som avsätts för att vårda eller tillgängliggöra kulturmiljön stärker arbetsmarknaden och bidrar till hållbar tillväxt. Därav det valda upplägget med en diskussion och värdering av kausala samband. Det finns ett antal försvärande omständigheter som talade emot att använda ett verktyg motsvarande det som Jordbruksverket använde i sin analys. För det första betalas den största delen av KMV-medlen ut genom samfinansiering från andra finansörer, till exempel EU:s strukturfonder,

¹³ Jordbruksverket (2014) *Vilka sysselsättnings-, miljö- och samhällsekonomiska effekter har jordbruksstöden?* Rapport 2014:20.

vilket gör det svårt att på ett exakt sätt härleda effekter i form av stärkt arbetsmarknad och hållbar tillväxt direkt till en specifik finansieringskälla. För det andra är den matematiska programmeringsmodell som Jordbruksverket har använt sig av i sin rapport komplex, vilket innebär att utvecklingen av en motsvarande modell skulle blivit lång och alltför kostsam. För det tredje kopplar Jordbruksverket i sin rapport samman resultaten med data från Statistiska Centralbyrån. Motsvarande data på kulturmiljöområdet är inte tillräckligt nedbruten för att det ska vara möjligt att genomföra en motsvarande undersökning.¹⁴

Statistiska data som visar KMV-medlens användning är inte tillräckligt omfattande och av tillräckligt god kvalitet för att på ett säkert sätt kunna kvantifiera medlens effekter i form av stärkt arbetsmarknad och hållbar tillväxt. För att följa upp KMV-medlens användning rapporterar Länsstyrelserna idag in utbetalningar av medel i uppföljningssystemet Källa. Källa har inte utformats så att det är möjligt att bryta ned användningen av medlen i parametrar som rör till exempel köp av varor och tjänster eller anställning av personal.

¹⁴ Jordbruksverket har använt sig av Statistiska Centralbyråns input-output-tabell vilken visar på sambanden mellan å ena sidan en produktionsprocess och användandet av varor och tjänster och å andra sidan den inkomst som denna produktion genererar.

3. Länsstyrelsernas perspektiv

Länsstyrelsernas perspektiv inhämtades i form av en workshop. Representanter från länsstyrelserna i Dalarna, Västmanland, Västerbotten, Västernorrland, Örebro, Jämtland, Värmland och Stockholm deltog. Vid workshopen diskuterades dels hur KMV-medlen bidrar till hållbar tillväxt och dels kriterier för urval av goda exempel. Länsstyrelserna föreslog också goda exempel där KMV-medel bidragit till hållbar tillväxt och stärkt arbetsmarknad.

3.1. Hållbar tillväxt och stärkt arbetsmarknad är komplexa begrepp

Diskussionerna vid workshopen påvisade att begreppet hållbar tillväxt i det här sammanhanget är komplext och därmed kan innefatta många olika aspekter. Utifrån diskussionen kan hållbar tillväxt i en kulturmiljökontext sammanfattas i:

- Ekonomiska aspekter: lokalt entreprenörskap, turism och att medel leder till efterfrågan på hantverk och material
- Kompetensmässiga aspekter: köp av specialistkompetens och kurshållning i särskild byggnadsteknik
- Aspekter av delaktighet och social hållbarhet: kommunernas arbete med lokal förankring av kulturmiljön, marknadsföring genom informationsfoldrar, hur man arbetar med tillgänglighet med mera. Detta inkluderar även social delaktighet – hembygdsrörelsens och civilsamhällets engagemang.

De viktigaste tillväxtaspekterna som deltagarna ansåg att KMV-bidraget bidrar till var ekonomisk tillväxt, kompetensförsörjning, delaktighet, attraktiva miljöer och resurshushållning. Köp av tjänst, antikvarisk medverkan och nyetablering var indikatorer som framhölls vad gäller ekonomisk tillväxt och kompetensförsörjning. Vad gäller delaktighet och attraktiva miljöer ansågs besöksiffror i kulturmiljöerna vara en god indikator.

3.2. Urval av goda exempel med hjälp av länsstyrelserna

Vid tillfället för workshopen diskuterades kriterier för urvalet av goda exempel enligt vad som efterfrågades i regeringsuppdraget. Länsstyrelserna ombads sedan lämna förslag på goda exempel från sina respektive län. Följande kriterier för urval av goda exempel lyftes fram:

- Neutrala – befriade från personliga uppfattningar

- Representativa – projekt med blandade förutsättningar och olika slags huvudmän
- Tillgängliga – vara en del av de kollektiva nyttigheterna
- Relatera till de nationella målen för kulturmiljöarbetet
- Varaktiga – hållbara över tid

Eftersom hållbar tillväxt är ett så komplext begrepp blir också länsstyrelsernas kriterier för goda exempel tånjbara vilket i sin tur avspeglar sig genom att urvalet av exemplen blir mångskiftande. De goda exemplen presenteras i kapitel 5.

4. KMV-medlens betydelse vid köp av varor och tjänster

I detta kapitel behandlar vi utvärderingens enkätsvar, dels från projekt som tilldelats KMV-medel och dels från de projekt som fått avslag.

4.1. Medlen har stor betydelse för genomförande av insatser

Sammanställningen av enkätsvaren visar att KMV-medlen har stor betydelse för om en insats genomförs och på vilket sätt den genomförs. På så vis påverkar beviljande eller avslag av medel objektens bevarande, användning och utveckling, vilka är de ledord som nämns i förarbetena till förordning (2010:1121) om bidrag till vård av värdefulla kulturmiljöer.¹⁵

Objektens bevarande, användning och utveckling har också en direkt bäring på möjligheten för insatserna att bidra till stärkt arbetsmarknad och hållbar tillväxt. Till exempel är det uppenbart att pengar som går till bevarande av kulturmiljöer medför köp av varor och tjänster, kulturmiljöernas användning medför turistintäkter, och utveckling innebär en ökad attraktivitet för objektet och dess omgivning. Även om det huvudsakliga ändamålet med bidragen är användande för vård och tillgängliggörande av kulturhistoriskt värdefulla objekt, miljöer och landskap underlättar bidragen därför ett offensivt arbete där kulturhistoriska värden i högre grad används aktivt i samhällsutvecklingen.

4.1.1. Främjande av objektens bevarande, användning och utveckling

I enkäten till de projekt som beviljats bidrag tillfrågades de sökande om bidragets betydelse för bevarande, användning och utveckling av kulturhistoriskt värdefulla objekt och kulturmiljöer. Enkätsvaren framhåller medlens vikt i sammanhanget, genom att:

- 84 procent anser att tilldelandet av bidrag haft stor eller avgörande betydelse för objektets bevarande,
- 74 procent anser att tilldelandet av bidrag haft stor eller avgörande betydelse för objektets användning, och

¹⁵ Ku2010/916/KT, Förslag till ny förordning om bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer.

- 70 procent anser att tilldelandet av bidrag haft stor eller avgörande betydelse för objektets utveckling.

De svarande understryker vidare att KMV-medlens betydelse för möjligheten att bevara och vårda kulturhistoriskt värdefulla miljöer till stor del beror på att det många gånger är svårt att finansiera åtgärderna på egen hand. Av de sökande som erhållit bidrag uppger endast 28 procent att de skulle ha genomfört insatsen utan bidrag.

4.1.2. Hälften av de som får avslag på sin bidragsansökan genomför inte insatsen

KMV-medlens betydelse för bevarandet, användandet eller utvecklandet av kulturhistoriskt värdefulla objekt eller kulturmiljöer går att avläsa även i enkätsvaren från de sökande som fått avslag på sin bidragsansökan. Drygt hälften av de 51 projekt som fått avslag uppger i enkäten att de inte genomfört de insatser de sökte bidrag för. Av de sökande som fått avslag upplever också:

- 78 procent att avslaget har inneburit negativa konsekvenser för objektets bevarande,
- 52 procent att avslaget har inneburit negativa konsekvenser för objektets användande, och
- 63 procent att avslaget har inneburit negativa konsekvenser för utvecklandet av objektet och dess närmiljö.

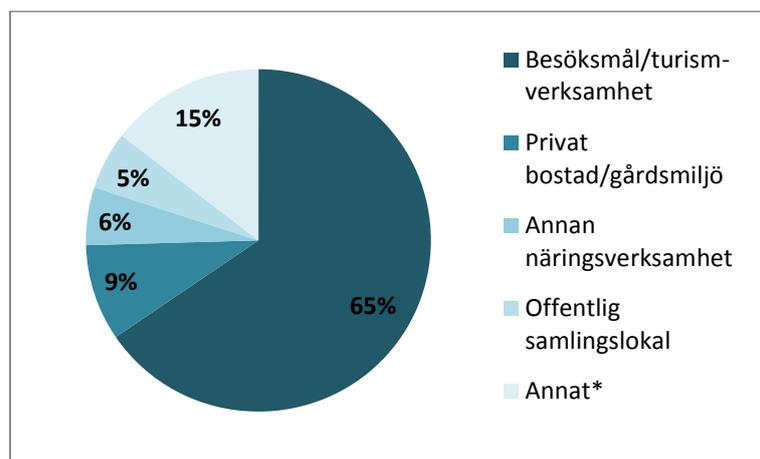
Av de sökande som trots avslag ändå har genomfört insatserna anger 94 procent att de inte genomfört dem i samma utsträckning, kvalitet och omfattning som bidragsansökan avsåg. Skälen för detta anges vara ekonomiska hinder.

Ett avslag på bidragsansökan kan därmed få negativa konsekvenser för möjligheterna till stärkt arbetsmarknad och hållbar tillväxt. Detta gäller i synnerhet för projekt inom turism- och besöksnäring för vilka ett avslag kan ge färre möjligheter till att tillgängliggöra kulturmiljöerna, både genom information och fysiska insatser. Det kan också påverka förmågan att genomföra nödvändiga renoveringar vilket påverkar besöksnäringen, dels genom en ökad risk för personskador och dels genom att kulturmiljöns attraktivitet och förutsättningar för utveckling av turism- och besöksnäring minskar.

4.2. En stärkt turism- och besöksnäring

Enkätundersökningen visar att KMV-medel framför allt går till objekt som används för besöksmål och/eller turismverksamhet. I figur 2 nedan kan vi se att nära två tredjedelar av kulturmiljöerna har detta syfte. I de fall där KMV-medlen bidrar till ett attraktivare besöksmål eller en utvecklad turismverksamhet, vilket ökar besöksantalet, går det också att förutse en stärkt arbetsmarknad och ökad hållbar tillväxt, till exempel genom anställning av fler guider eller en ökad försäljning vid objekten.

Figur 2. Användning av objekt som fått KMV-medel beviljade

* T.ex. kyrkorelaterad verksamhet och bostäder/lokaler för uthyrning.

Figuren visar även att sex procent av de objekt som fått KMV-medel beviljade används för annan näringsverksamhet. Svaren är inte specificerade för vilken verksamhet det handlar om, men vare sig det handlar om en caféverksamhet i en äldre gårdsmiljö eller en antikhandel vid en gruvmiljö är det sannolikt att verksamheten i olika utsträckning bidrar till stärkt arbetsmarknad och tillväxt.

4.3 Medlen bekostar sällan anställningar – men det finns sådana ambitioner

Enkäten visar att av de 49 projekt som fått KMV-medel beviljat är det förhållandevis ovanligt att medlen går direkt till att anställa ny personal, endast tolv procent av projekten har använt medlen för detta ändamål. Från fallstudierna kan vi dock konstatera att det istället är så att KMV-medel bidrar till anställningar på ett mer indirekt sätt, genom att frigöra personal från

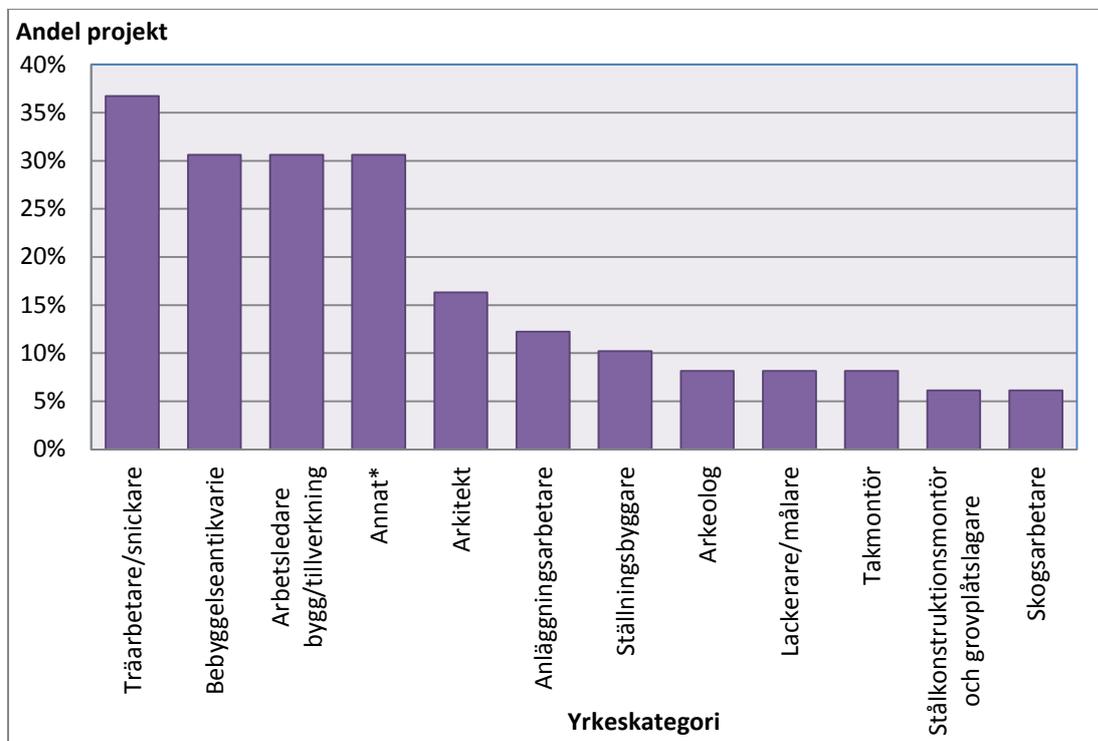
en ordinarie verksamhet eller för att skapa förutsättningar för anställningar med andra medel (se avsnitt 5.2.1.).

Det finns också potential för KMV-medlen att på ett mer direkt sätt bekosta anställning av ny personal. Enligt den enkät som ställdes till projekt som inte beviljats medel angav 41 procent att de avsett att anställa en eller flera personer om de fått medel beviljade. Även om det inte går att veta om så faktiskt hade blivit fallet visar det ändå på en vilja hos de sökande att inte bara köpa tjänster vid vård- och tillgängliggörande insatser, utan även att anställa ny personal.

4.4. Fokus på köp av hantverksrelaterade tjänster

Enkätsvaren från de 49 projekt som beviljats KMV-medel visar att bidraget har använts för att bekosta köp av tjänster både inom och utom kulturmiljöområdet. KMV-medel har som figur 3 visar gått till att anlita renodlad specialistkompetens, exempelvis har bebyggelseantikvarier anlitats hos 31 procent av projekten. På så sätt upprätthåller medlen kunskaper och hantverkskompetens inom kulturmiljöområdet, vilket har en avgörande betydelse för möjligheten att bedriva kvalitativt vård- och underhållsarbete på byggnader. Hantverksrelaterade tjänster, som kan vara både generella och specialiserade, är dock dominerande, framför allt träarbetare/snickare som anlits i 37 procent av projekten och arbetsledare inom byggbranschen som anlits i 31 procent av projekten. Även i kategorin "Annat" återfinns flera hantverksrelaterade grupper, såsom murare, saneringsarbetare och svetsare.

Figur 3. Yrkesgrupper anlitade med KMV-medel

* Konservator, marknadsförare/informatör, webbmaster/webbadministratör, pedagog, anläggningsarbetare, betongarbetare, murare, finmekaniker/konsthantverkare, gjutare, maskinoperatör, isoleringsmontör, metall-, gummi- och plastproduktsmontör, saneringsarbetare, svetsare och trädgårdsanläggare.

Figur 3 visar vidare att KMV-medlen bidrar till en stärkt arbetsmarknad även utanför kulturmiljöområdet, genom att medel bekostar tjänster utförda av yrkesgrupper som inte direkt är knutna till kulturmiljöarbete. Utöver hantverkstjänster har medlen bekostat flera andra typer av tjänster utanför kulturmiljöområdet. Till exempel ser vi projekt som har anlitat arkitekter och skogsarbetare för genomförandet av insatsen. I kategorin "Annat" kan vi också se att flera projekt anlitat personer med kompetens inom bredare sektorer som webbmaster/webbadministration och pedagogik.

Även hos de sökande som fått avslag visar enkätsvaren att det har funnits en ambition att köpa in tjänster i hantverkssektorn. De vanligaste insatserna som sökande har fått avslag för är renovering och/eller restaureringar av tak, väggar, fasader och fönster. Flera sökande hade också planer på att använda medlen för att köpa in måleritjänster.

4.5. Sammanfattande iakttagelser utifrån enkätsvaren

- Företrädarna för en majoritet av de projekt som beviljats KMV-medel anser att bidraget har haft stor eller avgörande betydelse för objektets bevarande, användning och utveckling.
- Projektens företrädare anser att genomförda insatser inte hade varit möjliga i samma omfattning utan KMV-medel – i vissa fall har bidraget varit helt avgörande för objektens och miljöernas framtida existens.
- Två tredjedelar av de kulturmiljöer som fått KMV-medel beviljade är besöksmål varför medlen kan bidra till stärkt besöksnäring och följaktligen även främjande av arbetsmarknaden och tillväxt.
- De beviljade medlen stärker arbetsmarknaden även utanför kulturmiljöområdet genom att de främst går till olika slags hantverksrelaterade tjänster, men även till andra tjänster som inte direkt är knutna till kulturmiljöarbete.

5. Goda exempel – projekt som bidrar till stärkt arbetsmarknad och hållbar tillväxt

5.1. De sex fallstudierna har olika inriktning och omfattning

De goda exemplen – vilka beskrivs genom sex fallstudier – har valts ut bland förslag från Länsstyrelsen. Fallstudierna representerar ett urval av sinsemellan olika typer av platser och projekt, såväl när det gäller omfattning som inriktning och geografiskt läge.¹⁶ Generellt kännetecknas fallstudierna också av en god samverkan med länsstyrelse och kommun samt av att det finns ett mycket starkt engagemang från enskilda personer. Tillsammans ger fallstudierna en bred och fördjupad bild av hur bidragsmedel kan stärka arbetsmarknaden och bidra till hållbar tillväxt. Fallstudierna är:

- *Fornvården i Västra Götaland*: vård av fornlämningsobjekt i Vänersborgs, Strömstads och Tanums kommuner, bland annat världsarvet Tanum.
- *Koppardalen, Dalarna*: ett bruksområde som var i drift från 1600-talet och fram till 1938 med järnbrukshytta, rost- och masugnar. Nu används byggnaderna som moderna lokaler, bland annat för kulturverksamheter exempelvis industrimuseet Verket som även inrymmer konstverksamheten Avesta Art.
- *En levande Finnskog, Värmland*: Torsby Finnskogscentrum arbetar med det skogsfinska kulturarvet i fokus och besökscentrat inrymmer utställnings- och museiverksamhet om skogsfinsk historia. I skogslandskapet i Torsby kommun finns en stor mängd finngårdar och bland dem ett trettiotal rökstugor bevarade och tillgängliggjorda som besöksmål i syfte att skildra skogsfinnarnas historia och levnadssätt.
- *Sevärt i Västerbotten*: en webbportal som presenterar natur- och kulturarv i Västerbottens län. Avsikten är att guida besökare ut i landskapet. Webbportalen omfattar i dag 25 platser och sex vägar/rundturer och kan beskrivas som ett paraply eller samlingsbegrepp snarare än ett projekt.

¹⁶ Se bilaga 1 för en djupare beskrivning av fallstudierna.

- *Norrbyns kulturresevat*, Gotland: en intakt gårdsmiljö med skogs- och åkermark, trädgård och bostadshus från 1936. Besöksmål med bland annat natur- och kulturstigar, djur och caféverksamhet.
- *Sala Silvergruva*, Västmanland: besöksmål med musei- och guideverksamhet i gruvområdet inbegripande själva gruvan, byggnader, husgrunder, ruiner med mera.

5.2. Arbetsmarknaden stärks på flera sätt

Genom de sex fallstudierna kan vi se att KMV-medlen stärker arbetsmarknaden på flera sätt, huvudsakligen genom att:

- bidra till besöksnäring och turism,
- bidra till anställningar, och
- skapa förutsättningar för sysselsättning genom olika former av arbetsmarknadsåtgärder

5.2.1. Medlen bidrar till besöksnäring och turism

KMV-medlen främjar besöksnäring och turism genom att öka attraktiviteten och tillgängligheten hos en plats. Detta möjliggör etablerande och/eller expanderande av turistrelaterade näringar vilket bidrar till stärkt arbetsmarknad.

Mer konkret handlar KMV-medlens roll i detta sammanhang om att skapa och underhålla attraktiva besöksmål, möjliggöra utökade öppettider och längre säsonger, öka tillgängligheten och möjliggöra informationsinsatser. Det kan röra sig om alltifrån fysisk tillgänglighet, skyltning till information via webben. Ett exempel på fysiskt tillgängliggörande finns i Sala Silvergruva där företrädarna för projektet bedömer att KMV-medel möjliggjort stora satsningar i gruvan som är besöksmålets huvudattraktion. Medlen har möjliggjort för restaurering av hissen ner till gruvan som har inneburit en dubblering av antalet besökare till gruvmiljön, från 15 000 till 30 000 besökare, på ett år. Huvudmännen för gruvan anger att det under sommarsäsongen arbetar cirka 35 personer som guider i gruvan, varav tre är heltidsanställda och arbetar året om.¹⁷

Hur medel har använts till såväl fysiskt tillgängliggörande som till information via webben kan vi se i Sevärt i Västerbotten. Redan när projektet etablerades 1992 var det tänkt att fungera som en kulturturistisk satsning, vilket också gjorde det naturligt att se det som ett sysselsättningsfrämjande projekt. Flera av besöksmålen som ryms inom ramen för projektet

¹⁷ Intervju med Sala Silvergruva, 2015-03-26.

är belägna i glesbygd i Västerbottens inland där det är av stor betydelse för en ort att ta emot de tusentals besökare som vissa av dessa kulturmiljöer lockar. Även om Sevårt i Västerbotten i stor utsträckning främjar lokal turism, i form av så kallade hemvändare som inte genererar hotellnätter, bedömer projektet ändå att sysselsättning och tillväxt skapas i form av guidningar, aktiviteter, caféer, restaurangbesök och annan merförsäljning.¹⁸

Även företrädare från andra fallstudier anger att KMV-medlen ökar förutsättningarna inom turism- och besöksnäringen vilket i sin tur ökar arbetstillfällena. På så sätt ger KMV-medlen "ringar på vattnet". Fornvården i Västra Götaland har ett stort antal besökare, bara världsarvet Tanum har 100 000 besökare per år, varav många är utrikesturister. En företrädare för Strömstads kommun pekar på sambandet mellan fler besökare och ökat antal arbetstillfällen: "alla dessa personer måste ha någonstans att bo, handla och äta".¹⁹

5.2.2. Medlen bidrar till anställningar – framför allt indirekt

De sex fallstudierna visar att KMV-medlen bidrar till anställningar – tillsvidare-, visstids- eller projektanställningar – på flera olika sätt. Fallstudierna visar även att sambanden mellan KMV-medel och olika former av anställningar framförallt är indirekta, men att det även finns mer direkta samband.

KMV-medlens indirekta bidrag till anställningar sker framförallt genom att medlen fungerat som en förutsättning för att verksamheten kunnat utvecklas och hitta andra finansieringskällor för anställningar. På så sätt har medlen ofta en effekt som löper över lång tid genom att de – som flera av projekten poängterar – haft en särskilt stor betydelse i ett initialt skede när verksamheten var på väg att startas upp. Ett konkret exempel är Koppardalen vars företrädare understryker att projektet aldrig skulle kommit igång utan KMV-medel i verksamhetens första etapp i slutet på 1980-talet. I de kommande etapperna hade KMV-medlen också en viktig betydelse genom att pengarna gav projektet legitimitet för att övriga finansiärer skulle satsa.²⁰ På så sätt har KMV-medlen varit en förutsättning för de 20–25 guider, värdar, pedagoger och entreprenörer som idag är anställda inom ramen för Koppardalens löpande verksamhet. Denna indirekta påverkan av KMV-medlen syns också i arbetet kring Finnskogarna, vilket har bedömts generera 6–7 arbetstillfällen/anställningar, inklusive en person som specialiserat sig på murningsteknik. På motsvarande sätt visstidsanställer Fornvården i Västra Götaland ferieungdomar under några veckor på

¹⁸ Intervju med turismantikvarie på Västerbottens museum, 2015-01-27.

¹⁹ Intervju med arbetsmarknadschef i Strömstads kommun, 2014-10-08.

²⁰ Intervju med f.d. länsantikvarie i Dalarna, 2014-10-15.

sommaren, och det kan periodvis vara upp till 15 personer som jobbar med en uppgift eller specifik insats.²¹

I en del fall går KMV-medlen till lönekostnader och bidrar då på ett direkt sätt till anställningar. Vid Norrbys kulturresevat har till exempel medlen bekostat lönen för en lantbrukare som är knuten till kulturresevatet. Lantbrukaren håller markerna i ordning men fungerar även som arbetsledare för personer som arbetstränar vid kulturresevatet.²² I andra fall, såsom Fornvården i Västra Götaland, har KMV-medlen tillsammans med andra ekonomiska medel använts som ett bidrag till höjda löner för anställda.

Flera företrädare för de projekt som utgör fallstudier poängterar att KMV-medlen bidragit till anställningar men att sambandet är oklart eller svårt att påvisa. Även om det är uppenbart att byggnadsvårdsinsatser eller andra arbeten som bekostas av KMV-medel genererar arbetstillfällen är det svårt att säga i vilken utsträckning det sker. På samma sätt menar projektföreträdarna att KMV-medlen skapat förutsättningar för etablering, utveckling eller utvidgning av näringar eller verksamheter i anslutning till objektet (till exempel ett bageri vid Norrbys kulturresevat eller en antikhandel vid Sala silvergruva), men det är oklart hur andra faktorer spelat in och därmed svårt att säga exakt vilken roll KMV-medlen har spelat.

5.2.3. Förutsättningar för olika typer av arbetsmarknadsåtgärder

Förutom regelrätta anställningar bidrar KMV-medlen även till att skapa förutsättningar för sysselsättning i form av olika typer av arbetsmarknadsåtgärder. Arbetsförmedlingen bekostar arbetsmarknadsinsatser vid de flesta av de KMV-medelfinansierade projekten, exempelvis för människor som står långt från arbetsmarknaden. Det främsta exemplet är Fornvården i Västra Götaland som bara i Strömstad engagerar 4–5 personer mellan maj och oktober för grönytevård och 3–4 personer från november till mars för gallring, avverkning och snickeriarbete. Även om många av personerna stannar kvar i denna sysselsättning finns det enligt företrädarna för fornvårdsarbetet i Västra Götaland flera exempel på personer som gått vidare till anställningar inom den reguljära arbetsmarknaden, både inom kommunal och privat sektor.²³

Andra exempel där KMV-medel skapar förutsättningar för arbetsmarknadsåtgärder är på Norrbys kulturresevat och vid Sala Silvergruva. Personer med arbetsmarknadsstöd har arbetat med att hålla gårdsmiljön i skick på Norrbys kulturresevat och bland annat med

²¹ Intervju med Finnskogscentrum 2014-12-10; intervju med arbetsmarknadschef i Tanums kommun 2014-09-12.

²² Intervju med huvudmännen för Norrbys kulturresevat, 2015-02-11.

²³ Intervju med arbetsmarknadschef i Strömstads kommun 2014-10-08.

ommålning och restaurering av fönster och diverse andra byggnadsvårdsåtgärder inom gruvmiljön i Sala. KMV-medlens betydelse handlar i detta sammanhang inte om att betala ut löner, utan snarare om att skapa förutsättningar för sysselsättning genom att köpa in redskap och förbrukningsmaterial eller stå för driftskostnader som är nödvändiga för att arbetet ska kunna utföras. Det är också vanligt att KMV-medel används för att kompetensutveckla personer som är sysselsatta i arbetsmarknadsåtgärder. Till exempel har medlen bidragit till att personer som är sysselsatta inom Fornvården i Västra Götaland kan gå röj- och motorsågskurser.²⁴

Att befinna sig i en kulturmiljö innebär också att personer i arbetsmarknadsåtgärder kompetensutvecklas samtidigt som de sysselsätts och utbildas i äldre tiders hantverk och byggnadsstilar. I Koppardalen bekostade den tidigare Länsarbetsnämnden en rad byggnadsvårdsprojekt, vilka fungerat som sysselsättningsstöd snarare än hantverksutbildning.

5.3. Medlen bidrar till hållbar tillväxt på flera områden

Utifrån de sex fallstudierna kan vi se att KMV-medlen har en betydelse för hållbar tillväxt på flera sätt, huvudsakligen genom att:

- bidra till möjligheter till finansiering från andra aktörer,
- bidra till köp av varor och tjänster,
- främja kontakter, samverkan och möjligheter till nätverksskapande mellan aktörer och exempelvis högskolor/universitet.

5.3.1. En ökad möjlighet till finansiering från andra aktörer

Flera företrädare från fallstudierna framhåller att en av KMV-medlens viktigaste förtjänster är att de skänker legitimitet och trovärdighet till projekten, vilket i sin tur har attraherat annan finansiering. Förutom medlens direkta betydelse för platsernas fortlevnad och utveckling framhåller projektens företrädare medlens symboliska värde genom att länsstyrelsens och/eller Riksantikvarieämbetets "kvalitetstämpel" visar att platsen är viktig.

KMV-medlens legitimerande kraft har gjort att andra aktörer vill eller vågar satsa medel i projekten, vilket Koppardalen är ett exempel på. Företrädare för projektet menar att KMV-medlen från länsstyrelsen var viktiga framförallt i ett initialt skede då de skänkte trovärdighet åt projektet. Området där verksamheten pågår idag var nedgånget när Avesta kommun

²⁴ Intervju med huvudmännen för Norrbys kulturresevat 2015-02-11; intervju med samordnare för fornminnesvården i Västra Götaland 2014-09-16.

köpte upp marken i slutet på 1980-talet. Det fanns en detaljplan som inbegrep att riva byggnaderna och ett förslag på att istället anlägga en parkeringsplats. Uppfattningen var att "allt i Koppardalen är död kultur".²⁵ Företrädarna för projektet menar att beviljandet av KMV-medel möjliggjorde att andra aktörer såg möjligheterna att investera och bidra i projektet. Medlen ökade exempelvis de lokala politikernas tro på och förståelse för projektet, och därmed vilja att satsa kommunala pengar. Projektets företrädare menar att utan KMV-medlen är det mycket osäkert om projektet alls blivit av.

KMV-medlen har också bidragit till möjligheten att få finansiering från andra aktörer genom att utgöra den egeninsats eller egenfinansiering som krävs för att få andra medel, exempelvis från olika slags fonder och EU-medel eller kommunala pengar. KMV-medel har till exempel använts inom ramen för det så kallade interreg-projektet i Finnskogen. Tillsammans med medel från Region Värmland, Värmlands museum, berörda kommuner och dess motsvarigheter i Norge har KMV-medlen bekostat halva projektet. Den andra halvan har bekostats av den Europeiska regionala utvecklingsfonden. Huvudmännen för projektet bedömer att KMV-medlen innebar en grund till projektet som har spelat en avgörande roll för genomförandet av En levande Finnskog.

Figur 4 visar hur mycket KMV-medel som fördelats till de sex fallstudieprojekten och hur mycket samfinansiering de fått under motsvarande år. Ägarens egen insats tillsammans med övrig samfinansiering utgör den totala samfinansieringen. Om inte annat anges är siffrorna hämtade från uppföljningssystemet Källa.

²⁵ Intervju med projektgruppen för omvandlingen av Koppardalen, 2015-10-15.

Figur 4. Fallstudieprojektens beviljade KMV-medel och samfinansiering i SEK.

Projekt	KMV-medel	Ägarens insats	Samfinansiering, övrig	Samfinansiering, totalt
Fornvården i Västra Götaland (2000-2014)*	7 377 529	9 800 000	10 300 000	20 100 000
Koppardalen (1990-2011)**	12 400 000	33 100 000	27 400 000	60 500 000
En levande Finnskog*** (2009-2011)	730 000	670 000	3 950 000	4 620 000
Sevärt i Västerbotten (2000-2014)	2 795 066	1 453 000	15 318 102	16 771 102
Norrbyss kulturresevat (1998-2014)	4 552 531	535 400	3 845 506	4 380 906
Sala silvergruva (1994-2014)	3 640 012	1 706 923	1 861 382	3 568 305

* Uppgifterna från Källa är delvis korrigerade efter samtal med Västra Götalands fornvårdare

** Uppgifterna är förutom Källa hämtade från projektgruppen för omvandlingen i Koppardalen och Avesta kommun

*** Uppgifterna är förutom Källa hämtade från beslut om EU-medel genom programmet Interreg Sverige-Norge

Det går inte att avgöra exakt hur stor betydelse KMV-medlen haft för att attrahera ytterligare medel genom samfinansiering, men intervjuerna i fallstudierna framhåller dess påverkan, framförallt i ett tidigt skede av projektet. Intressant att notera är att medan två av projekten (Norrbyss kulturresevat och Sala silvergruva) har fått beviljat ungefär lika mycket KMV-medel som samfinansiering har de fyra övriga (Fornvården i Västra Götaland, Koppardalen, En levande Finnskog och Sevärt i Västerbotten) en klart högre andel samfinansiering.

5.3.2. Medlen bidrar till köp av varor och tjänster

KMV-medlen bidrar till köp av varor och tjänster på flera sätt och i flera olika branscher/sektorer. Flera av de tjänster som utförs med hjälp av KMV-medlen har som en

sekundär effekt att de även stärker tillväxt, exempelvis genom att man skapar en mer attraktiv plats vilket i sin tur ökar förutsättningarna för besöksnäring och turism (se 5.2.3). På så vis fungerar KMV-medlen ofta som en katalysator för tillväxt.

Den bild som framkom i enkätundersökningen, att KMV-medlen framförallt bekostat köp av hantverksrelaterade varor och tjänster bekräftas av fallstudierna. Baserat på fallstudierna kan vi också konstatera att det ofta är i ett initialt skede av ett projekt som renodlad hantverkskompetens köps in. I Koppardalen användes de första medlen i det så kallade hyttprojektet. Medel tilldelades i slutet på 1980-talet för att rusta upp en gammal järnbrukshytta, genom att bland annat lägga tak och göra byggnaden säker. På motsvarande sätt var fokus vid Norrbys kulturresevat till en början att rusta upp byggnadsminnet, men även marken omkring för att skapa en upplevelse av helhet.²⁶

Köp av antikvariska tjänster är också vanligt förekommande. Detta inbegriper exempelvis antikvarisk kompetens på grund av krav i samband med restaurering, ombyggnad och annat anläggnings-/hantverksarbete. Arbetet kan vara både sådant som åläggs av länsstyrelsen eller sådant man själv tycker krävs för att man ska nå det resultat man vill ha. I Koppardalen riktades medlen till en början just till sådana byggnadsåtgärder där det ställdes särskilda antikvariska krav. De antikvariska åtgärderna ingick oftast i nödvändiga insatser för att få byggnaderna fungerande.

Köp av antikvariska tjänster kan också handla om framtagande av exempelvis vårdplaner och kunskapsunderlag. I dessa framgår vilka material och metoder som bör användas för att objektet eller kulturmiljön på sikt ska kunna hållas i bästa skick. I Finnskogarna har KMV-medel bekostat ett 60-tal byggnadsvårdplaner, varav några var mer omfattande då de inbegriper byggnadsminnen och bebyggelse i natur- och kulturresevat.²⁷

KMV-medlen har bidragit till köp av tjänster som syftar till tillgängliggörande, såsom skyltning och framtagande av guideböcker och andra informationsrelaterade tjänster. Det är i stor utsträckning denna typ av tjänster som Sevårt i Västerbotten baseras på. Här har KMV-medel – helt eller delvis – bekostat skyltar, småskrifter och andra trycksaker, webbsidan och så kallade kulturum. Medlen har också bidragit till att ta fram en guidebok (*En bit Västerbotten*). Böcker har även tagits fram för verksamheten i Finnskogarna (*Möte med Finnskogarna*) och Norrbys kulturresevat (*Marthas lilla gröna*) och även om böckernas

²⁶ Intervju med initiativtagare/projektgrupp för omvandlingen av Koppardalen 2014-10-15; intervju med huvudmännen för Norrbys kulturresevat 2015-02-11.

²⁷ Intervju med Finnskogscentrum 2014-12-10.

upplagor är begränsade, menar projektens företrädare att försäljningen och spridningen av dem bidrar till en ökad attraktivitet för platsen.

5.3.3. Fler kontakter, samverkan och möjligheter till nätverkande med akademien

KMV-medlen främjar kontakter, nätverk och samverkan mellan inblandade aktörer och högskola/ universitet, men också andra kunskapsinstitutioner. Företrädare för de utvalda projekten bedömer att det lärande som dessa kontaktytor bidrar till i sin tur leder till hållbar tillväxt, till exempel genom framtagandet av nya kunskapsunderlag. Men de menar också att platserna kan utvecklas på ett ekologiskt hållbart sätt, eller användas i rent utbildnings- eller folkbildningssyfte. Även om det ibland är svårt att påvisa de exakta effekterna av sambandet mellan KMV-medlen och kontaktytorna mot akademien är det enligt projektens huvudmän tydligt att medlen – precis som när det gäller besöksnäring och turism – skapar förutsättningar för verksamheterna att utvecklas.

I vissa av fallstudierna är kontakten med lärosätena praktiskt utformad. Till exempel erbjuder Norrbys kulturresevat byggnadsvårdsstudenter från Campus Gotland att under handledning av byggnadsantikvarier gå kurser på gården. På motsvarande sätt har en företrädare för Sevårt i Västerbotten föreläst för museologi- och lärarstudenter vid Umeå Universitet. Kontaktytor finns även mot Umeå universitets kulturanalys- och kulturgeografiutbildningar.

Förbindelsen mot lärosäten är hos andra fallstudier mer teoretiskt präglade. Det finska stålföretaget Outokumpu har exempelvis placerat ett forskningscentrum i Koppardalen. En forskare vid KTH har skrivit avhandling om den historiska omvandlingen av industriområdet i Koppardalen.²⁸ Avhandlingen bidrar till berättelsen om Koppardalen vilket också kan stärka områdets attraktivitet. På motsvarande sätt har en avhandling från Karlstads Universitet behandlat Finnskogens utveckling och förändring över fyra sekler.²⁹ Även en forskningsartikel om Skogsfinnarnas roll i den svenska maktstaten har bidragit till att lyfta fram lokalhistoriska perspektiv runt Finnskogarna.³⁰

²⁸ Storm, Anna (2005) *Koppardalen: om historiens plats i omvandlingen av ett industriområde*. KTH, Stockholm.

²⁹ Bladh, Gabriel (1995) *Finnskogens landskap och människor under fyra sekler: En studie av samhälle och natur i förändring*. Karlstads universitet.

³⁰ Welinder, Stig (2003) *Skogsfinnarna i den svenska maktstaten. Lokalhistoria, etnicitet och landskap*. Mitthögskolan.

5.4. Medlen skapar förutsättningar för delaktighet och social hållbarhet

Utöver KMV-medlens effekter vad gäller stärkt arbetsmarknad och hållbar tillväxt visar fallstudierna att medlen även bidrar till att skapa förutsättningar för delaktighet och social hållbarhet, vilka på sikt sannolikt har positiva återverkningar på människors sysselsättning och välmående. Fallstudierna återspeglar därmed resultatet från workshopen med länsstyrelserna som poängterade att just delaktighet och social hållbarhet var en viktig del i begreppet hållbar tillväxt.

En stor del av det arbete som bedrivs vid de platser som ingår i fallstudierna sker på ideell basis. I fallet med Norrbys kulturresevat handlar det om en hembygdsförening som varit aktiv i utvecklingen av kulturresevatet medan det i Finnskogarna framförallt är ideella föreningar som driver gårdarna i området. Engagemanget från det civila samhället är en stark och viktig kraft som är positiv för berörda personer, men som också kan inspirera andra till ideellt arbete.

Genom fallstudierna har det också framkommit exempel på att kulturmiljöer som får KMV-medel används för rekreation och avkoppling av personer som bor i området. Det innebär att platserna erbjuder något utöver rent turistande. Till exempel har områdena kring fornvården i Västra Götaland, enligt länsstyrelsens fornvårdare, blivit viktiga platser för rekreation, en möjlighet som upprätthålls genom att KMV-medel finansierar ett arbetslag som håller områdena i ordning. Ett annat exempel på hur KMV-medlen ger förutsättningar för rekreation är Norrbys kulturresevat som erbjuder allmänheten kurser i äppelympning och gårdsgårdsbyggande.³¹

5.5. Sammanfattande iakttagelser

- KMV-medlen bidrar till att stärka arbetsmarknaden genom:
 - Turism- och besöksnäring, som stärks och sedan indirekt främjar förutsättningarna för stärkt arbetsmarknad och hållbar tillväxt
 - Anställningar av olika längd och anställningsformer som indirekt eller direkt bekostas av medlen
 - Arbetsmarknadsinsatser, som sysselsätter och kompetensutvecklar personer

³¹ Intervju med samordnare för forminnesvården i Västra Götaland, 2014-09-16; intervju med Norrbys kulturresevat 2015-02-11.

- KVM-medlen bidrar till hållbar tillväxt genom:
 - Att attrahera annan finansiering, från till exempel kommunen eller EU-medel, vilket utvecklar den egna besöksnäringen och som en katalysator möjliggör etablering av nya näringar.
 - Köp av varor och tjänster, både inom och utanför kulturmiljöområdet
 - Kontakter och samverkan med akademien, vilket inbegriper att platserna används i utbildning av universitetsstudenter och utgör underlag för forskning.
- KVM-medel bidrar till delaktighet och social hållbarhet dels genom sysselsättning av personer som står långt ifrån arbetsmarknaden i samband med arbetsmarknadsinsatser och dels ideellt arbete, främst genom hembygdsföreningar.

6. Slutsatser

6.1. KMV-medlens effekter är större än vad pengarna syftar till

Denna utvärdering har påvisat att KMV-medlen kan ha en betydande roll i att stärka arbetsmarknaden och bidra till hållbar tillväxt. Sambanden är starkast i de fall då de bidrar till att stärka besöksnäringar genom tillgängliggörande åtgärder. Ett attraktivt och tillgängligt besöksmål genererar fler arbetstillfällen och främjar även andra näringar runt kulturmiljön. KMV-medlens förtjänst ligger också i att de ger legitimitet till projekten vilket kan attrahera ytterligare finansiering.

6.1.1. De positiva effekterna syns framförallt inom besöksnäringen

Utvärderingens resultat visar att KMV-medlen bidrar till en stärkt arbetsmarknad och hållbar tillväxt på många sätt, men att sambanden är starkast då medlen går till att tillgängliggöra ett besöksmål. Tillgängliggörandet bidrar dels till köp av varor och tjänster men möjliggör i förlängningen också en utökad besöksnäring vilket genererar hotellnätter, anställning av guider, försäljning av souvenirer med mera. Använt på detta sätt har KMV-medlen därmed en dubbel effekt genom att de bidrar till stärkt arbetsmarknad och hållbar tillväxt i två led. Idealt kan KMV-medel som går till att stärka miljöer som är öppna och tillgängliga för allmänheten därför starta en positiv spiral som i slutändan leder till att kulturmiljön ekonomiskt står på egna ben.

Det är dock viktigt att poängtera att även om det vid besöksmål framförallt är KMV-medlens tillgängliggörande insatser som ger störst effekter så spelar även vårdrelaterade insatser en avgörande roll. Vårdinsatserna är nödvändiga för att det ska finnas något attraktivt att tillgängliggöra. Vård av kulturmiljöer och tillgängliggörande insatser samexisterar ofta och är beroende av varandra för att uppnå *långverkande* effekter i form av stärkt arbetsmarknad och hållbar tillväxt. Genom vårdinsatser ökar möjligheterna att skapa attraktiva miljöer som genom tillgängliggörandeinsatser öppnas upp och görs relevanta och intressanta för allmänheten. Tillsammans kan detta skapa goda förutsättningar för ökat intresse och etablering av nya näringar i anslutning till turist- och besöksmålen. I samtliga led – bevara, använda och utveckla – kan medlen stärka arbetsmarknaden och främja hållbar tillväxt.

Därmed finns det heller ingen motsättning mellan vård och tillgängliggörande av kulturmiljöer och stärkande av arbetsmarknaden och hållbar tillväxt, i synnerhet inte när medlen går till turistattraktioner och besöksmål.

I de fall KMV-medlen går till turist- och besöksmål kan de också spela en viktig roll utifrån ett regionalt tillväxtperspektiv, genom att de positiva effekterna i form av stärkt arbetsmarknad och hållbar tillväxt syns tydligare i områden som saknar den befolkningsinflyttning och innovationskraft som ofta tas för givet i storstäderna. Det är till exempel signifikativt att samtliga goda exempel som presenteras inom ramen för denna utvärdering återfinns utanför storstäderna. I mindre befolkningstäta områden med färre näringar är det enklare att härleda positiva samhällsförändringar till en enskild verksamhet, till exempel en attraktiv kulturmiljö, varför KMV-medlens betydelse kan sägas vara extra relevant i dessa områden.

Betydelsen för en region på landsbygden att ha ett attraktivt besöksmål i sitt närområde bör inte underskattas, dels för att det kan bidra till att stärka den regionala självbilden men framförallt för att det kan bidra till en stärkt arbetsmarknad och hållbar tillväxt i form av till exempel anställningar i anslutning till kulturmiljön och/eller fler hotellnätter och restaurangbesök i närområdet. Särskilt viktiga är medlen i de fall då de bidrar till att utveckla besöksmål i områden som under de senaste decennierna haft en minskande befolkning och vars invånare upplevt en minskad samhällsservice. Den stukade regionala självbilden här kan i bästa fall vändas till något positivt.

6.1.2. KMV-medlen attraherar annan finansiering

KMV-medlen fungerar i många fall som en katalysator för ytterligare finansiering och kan därför sägas få ett större värde än de pengar som blivit tilldelade. Resultaten från utvärderingen understryker KMV-medlens legitimerande kraft att skapa trovärdighet för ett projekt. Framförallt i ett initialt skede kan KMV-medlen fungera som en extern kvalitetsstämpel av projekt som av lokala aktörer ofta ansetts vara svårt att genomföra. Lokalt ansågs exempelvis kulturmiljöerna vid två av fallstudierna – Koppardalen och Sala silvergruva – vara en del av ett regionalt trauma snarare än platser som kunde attrahera turister. När omvandlingsarbetet med kulturmiljöerna sedan startade medförde KMV-medlens legitimering av projekten att kommunen och andra lokala aktörer fick upp ögonen och valde att investera i kulturmiljöerna. I takt med att ytterligare medel tillkommit, exempelvis EU-medel, har kulturmiljöerna idag utvecklats till en drivande motor för stärkt arbetsmarknad och hållbar tillväxt i regionerna.

Utvärderingens fallstudier visar också att KMV-medlen har betalats ut tillsammans med stora summor i samfinansiering. Totalt har andelen samfinansiering varit lika stor eller större än andelen KMV-medel i samtliga goda exempel. Dessutom har ägaren av projektet, ofta kommunen, också betalat ut stora summor. Även om det är svårt att exakt avgöra KMV-medlens betydelse för att attrahera samfinansiering till projekten, visar utvärderingen att dess innebörd är betydande. Tillsammans med samfinansieringsmedlen har KMV-medlen varit en förutsättning för de goda exemplens framgångar.

Det är värt att poängtera att effekterna av KMV-medlens förmåga att attrahera annan finansiering – och på så sätt bidra till stärkt arbetsmarknaden och hållbar tillväxt – uppnås trots att detta inte är syftet med medlen. Det huvudsakliga ändamålet med KMV-medlen är att vårda och tillgängliggöra kulturhistoriskt värdefulla objekt, miljöer och landskap. Medlen ska även användas för att bevara, använda och utveckla kulturmiljöerna. Det faktum att det inte finns någon motsägelse mellan medlens syfte och dess positiva effekter bör tas i beaktande vid framtida beslut om anslagsfördelning och andra insatser inom kulturmiljöområdet. Vidare bör hänsyn tas till hur de goda exempel som presenteras i denna utvärdering i stor utsträckning uppfyller regeringens förväntningar i förslaget till ny förordning om bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer, nämligen att KMV-bidragen ska underlätta ett offensivt arbete där kulturhistoriska värden i högre grad används aktivt i samhällsutvecklingen.³²

6.2. Bristen på statistik gör det svårt att uttala sig om exakta effekter

Även om vi i denna utvärdering kunnat visa hur KMV-medlen bidrar till stärkt arbetsmarknad och hållbar tillväxt har det inte varit möjligt att kvantifiera exakt hur stora dessa effekter är. Anledningen till detta är inte utvärderingens utformning utan snarare bristen på tillgänglig data och modeller för att kunna visa på vinster och effekter av kulturmiljöarbetet. Det är problematiskt att det på grund av dessa brister inte går att följa upp de cirka 230 miljoner kronor i KMV-medel som länsstyrelserna har i uppgift att årligen fördela ut i landet. Bristerna i möjligheten att följa upp KMV-medlen beror framförallt på utformningen av Riksantikvarieämbetets och länsstyrelsernas uppföljningssystem Källa och hur registreringen i systemet utförs, men även på avsaknaden av andra data och statistik på kulturmiljöområdet.

³² Ku2010/916/KT, Förslag till ny förordning om bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer.

Källa är utformat utifrån syftet med KMV-medlen, det vill säga att vårda och tillgängliggöra kulturmiljöer. Det är också utifrån hur medlen används – genom vårdande eller tillgängliggörande insatser – som länsstyrelserna registrerar in uppgifter i Källa. Systemet är därför inte utformat för att kunna utläsa effekter av vad medlen leder till. För att kunna visa på vinster och effekter av KMV-medlen hade en ändamålsenlig data varit den som visar exempelvis vilken typ av varor och tjänster som har köpts av medlen, i vilken omfattning detta skett, hur många dagsverken som utförts inom ramen för den registrerade insatsen med mera. Det nya uppföljningssystem som Riksantikvarieämbetet för närvarande arbetar med att ta fram bör möjliggöra för att enklare kunna följa upp och mäta KMV-medlens effekter.

Vad gäller övrig statistik som skulle kunna användas för att utläsa effekter av KMV-medlen är även dessa bristfälliga. Som beskrivits i kapitel 2, i utgångspunkterna till utvärderingen, är SCB:s data i de input-output-tabeller som visar på sambanden mellan vad som produceras och vilka inkomster detta genererar, inte tillräckligt nedbruten på kulturmiljöområdet. Inte heller den kulturmiljöstatistik som tas fram och förvaltas genom ett samarbete mellan Riksantikvarieämbetet och Myndigheten för kulturanalys är idag tillräckligt omfattande för att kunna dra några långtgående slutsatser om KMV-medlens effekter. Riksantikvarieämbetet ska enligt sin instruktion vara pådrivande och stödjande inom kulturmiljöområdet, vilket kan innefatta ett ansvar att driva en utveckling av relevant och ändamålsenlig statistik på området. Myndighetens pågående arbete med att utveckla ett nytt uppföljningssystem och att förvalta kulturmiljöstatistik kan ses som led i detta ansvar.

Bilagor

Bilaga 1. Fallstudier

Bilaga 2. Enkät ställd till sökande som fått KMV-ansökan beviljad

Bilaga 3. Enkät ställd till sökande som fått avslag på KMV-ansökan

Fornvården i Västra Götaland

KMV-medel (år 2013)

Tanum: 526 994 kronor

Övrig samfinansiering: 950 000 kronor

Strömstad: 90 000 kronor

Övrig samfinansiering: 240 000 kronor

Vänersborg: 65 000 kronor

Övrig samfinansiering: 414 000 kronor

*Uppgifter hämtade från Källa korrigerade efter samtal med Västra Götalands fornvårdare

Bakgrund:

Fornminnen eller fornlämningar är olika typer av kvarlevor efter människors verksamhet i forna tider. De har tillkommit genom äldre tiders bruk och är varaktigt övergivna. Fornvården i Västra Götaland samordnas av Länsstyrelsen och i samarbete med 35 kommuner inom länet. I Tanum, Strömstad och Vänersborg bedrivs fornvårdsarbetet genom kommunernas arbetsmarknadsenheter och deras fornvårdslag. Ungefär 300 av länets fornlämningsmiljöer är iordningsställda och tillgängliggjorda för besökare. De objekt som vårdas har valts ut med ambitionen att spegla länets olika fornlämningstyper.

<http://www.lansstyrelsen.se/vastragotaland/Sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/arkeologi-och-fornlamningar/vad-ar-en-fornlamning/Pages/fornvard.aspx>

Beskrivning av projektet:

De personer som jobbar i Arbetsmarknadsenheternas fornvårdslag har ett nära samarbete med länsstyrelsen. De ansvarar för att upprätta en skötselplan för varje område som arbetslagen sedan använder sig av när de utför sitt arbete. Personerna i vårdlagen arbetar med fornvården inom ramen för någon arbetsmarknadsåtgärd och/eller Offentligt skyddat arbete. Under lågsäsongen renoveras och repareras delar av olika anläggningar och under turistsäsongen utförs skötsel och underhåll. Det som görs är bland annat:

- Grässlätter runt stigar och hållristningar för att underlätta framkomligheten
- Tillsyn och underhåll av de toaletter som finns inom världsarvet
- Tillsyn och underhåll av trappor, gångbroar, stigar och skyltning
- Vissa områden gallras varje år för att göras större och finare
- På vintern utförs täckning av hållristningarna vilket gör att de skonas och bevaras längre, under våren avtäckts de igen.

Det kan skilja mellan hur och till vilka ändamål KMV-medlen används i de tre kommunerna. Medlen som årligen utbetalas till kommunerna går i samtliga föreliggande fall till finansiering av markvård och skötsel av stora objekt, dock i mindre eller större utsträckning. De finansierar även underhåll av stigar, trappor och broar och används till att täcka upp vårdlagens löner utöver den summan som arbetsförmedlingen står för inom ramen för arbetsmarknadsåtgärden. Platserna utvecklas varje år genom att mer skog avvecklas i områdena och vårdlagen behöver se efter såväl de äldre som de nyare platserna för kontinuerlig vård då de kräver mycket underhåll. KMV-medlen bekostar även varor och tjänster i form av materialkostnader, bränsle och transporter.

Koppardalen

KMV-medel: 12 400 000 kronor (1990-2011)

Ägarens egen insats: 33 100 000 kronor

(Avesta kommun)

Övrig samfinansiering: 27 400 000 kronor

*Uppgifter hämtade från Källa, projektgruppen för omvandlingsprojektet samt Avesta kommun

Bakgrund:

Koppardalen är ett bruksområde som var i drift från 1600-talet och fram till 1938 med järnbrukshytta, rost- och masugnar. Industrikomplexet är av byggnadsminnesklass och anläggningen är ett industriminne av internationell betydelse då den inrymmer två av Europas få bevarade Martinugnar.

Byggnaderna används nu som moderna lokaler, bland annat för kulturverksamheter, exempelvis Avesta Art som är en årligen återkommande konstutställning med deltagande av både nationella och internationella konstnärer. Det mesta inryms i de tre största hallarna; Rostugnshallen, Masugnshallen och Martinugnshallen. I det interaktiva inlevelsemuseet gör man med hjälp av teknik och konstnärliga gestaltningar historien gripbar och en vandring genom museet ger även en inblick i människors livsvillkor då när "Verket" var i drift.

Verket inrymmer stora ytor – utställningar och arrangemang är utspridda på 5000 kvm, fördelat på flera plan och våningar. Verket inrymmer en kombination av historia, konst och teknik.

<http://www.avesta.se/Koppardalen/>

Beskrivning av projektet:

Kommunen köpte området på 18 000 kvm år 1987 och man tänkte redan initialt storskaligt kring att bevara gamla kulturvärden och utveckla dessa i ett stadsförnyelseprojekt. Det var just områdets och industribyggnadernas kulturvärden som var den viktigaste potentialen i omvandlingsprojektet och man såg dessa som en tillgång och förutsättning för både etablering av kulturverksamhet och utveckling av företagsamhet.

De KMV-medel som tilldelades projektet riktades de första åren till olika byggnadsåtgärder där det ställdes särskilda antikvariska krav. Det stora omvandlingsprojektet genomfördes i två etapper varav den första bland annat innebar ett omfattande arbete med att säkerställa den gamla järnbrukshyttan så att den skulle kunna inrymma en verksamhet. Detta utgjorde grunden för samtliga kommande satsningar inom ramen för omvandlingsprojektet i Koppardalen. Den andra etappen innefattade bland annat ombyggnad av den så kallade grovplåten och tunnplåten till idrottshall respektive kontor.

Kommunens satsningar i projektet medfinansierades utöver KVM-medel med hjälp av EU-medel, länsstyrelsens kulturmiljöenhet och näringslivsenhet, två privata aktörer (IUC Dalarna och Avesta Sheffield AB) samt länsarbetsnämnd.

Under omvandlingsprojektets första år räknades Koppardalen på grund av det omfattande underhålls-, restaurerings- och tillbyggnadsarbetet som Dalarnas största byggarbetsplats. Länsarbetsnämnden bekostade då även byggutbildningsdagar och vid ombyggnationen anlätades nästan uteslutande personer från Arbetsförmedlingen.

Avesta Art Academy har haft ett nära samarbete med den ekonomisk-historiska institutionen vid Uppsala universitet där de varit en stark samverkanspart vad gäller genomförande av seminarier och föreläsningkvällar samt delaktiga i den inledande processen av Avesta Arts framväxt. Akademien har nyligen inlett en satsning på konstkurser och workshops där det är kvalificerade konstnärer som leder kurserna.

Avesta Art *Academy* skapades som en mötesplats för tankeutbyte kring denna typ av satsning. Ambitionen var att skildra samspelet samtidskonst och industrihistoria. Tanken var även att satsningen skulle placera Avesta på en ny karta för att kunna stärka stadens besöksnäring och samtidigt stärka ortens identitet och stolthet. Avesta Art Academy bjuder även in till kunskapsutbyte med kommuner och organisationer i andra industrihistoriska sammanhang och har haft flera stora seminarier på tema kultur och ekonomi.

En levande Finnskog

KMV-medel: 730 000 kr (2009–2011)

Ägarens egen insats: 670 000 kronor
(Värmlands museum)

Övrig samfinansiering: 3 950 000 kronor

*Uppgifter hämtade från Källa samt från beslut om EU-medel genom programmet Interreg Sverige-Norge

Bakgrund:

Gränsområdet i norra Värmland och östra Hedmark i Norge kallas ofta för Finnskogen. Regionen utgör ett kärnområde för den skogsfinska kulturen. Här finns ett stort antal bevarade gårdar och byggnader efter skogsfinnarna som på 1500-talet och hundra år framåt vandrade från östra Finland till skogslandskapet på gränsen mellan Sverige och Norge för att kunna bedriva svedjebruk. Den skogsfinska kulturen; odlingstekniken, språket med mera assimilerades så småningom med svensk och norsk kultur men suddades aldrig ut helt och skogsfinnarnas avtryck i de gamla områdena är omfattande.

Även i Torsby finns många spår av det skogsfinska kulturarvet. Finnskogscentrum som bedrivs av Värmlands museum är ett besökscentrum som inrymmer utställnings- och museiverksamhet kopplad till de svedjebrukande skogsfinnarnas historia. I skogslandskapet i Torsby kommun finns en stor mängd finngårdar och bland dem ett trettio-tal rökstugor bevarade och tillgängliggjorda som besöksmål i syfte att skildra skogsfinnarnas historia och levnadssätt.

<http://www.varmlandsmuseum.se/1/1.0.1.0/87/1/>

Beskrivning av projekt:

Projektet En levande Finnskog bedrevs som ett interregionalt samarbetsprojekt mellan Värmlands museum och Hedmarks fylkes-kommune under 2009–2011. Det initierades med syfte att lägga grunden för ett gränsöverskridande mervärde för Finnskogen – man önskade genom detta samarbete medverka till en bärkraftig utveckling på Finnskogen där byggnader och kulturmiljöerna utgör en resurs och en attraktiv livsmiljö.

Ledordet har varit kunskapsuppbyggnad och med detta har man arbetat på flera sätt. Den största aktiviteten var att utföra en omfattande inventering av skogsfinsk bebyggelse. KMV-medel som användes i projektet gick främst till att upprätta vård- och underhållsplaner för sju stora gårdar/kulturmiljöer där både byggnader och landskap förekom. Det gjordes även över 100 vård- och underhållsplaner för enskilda byggnader. Denna kunskapsuppbyggnad kring hur byggnaderna bör förvaltas var fundamental för projektets framgångs- och utvecklingsmöjligheter. För enskilda fastighetsägare blev dessa planer dessutom en garant för att byggnaderna kan tas till vara på ett bra sätt vilket skapade en god effekt och en förnyad impuls att upprätthålla och vårda byggnaderna.

KMV-medlen gick även till att ta fram guideboken *Möte med Finnskogar* i vilken man samlat kunskapen och historierna bakom 100 skogsfinska besöksmål. Projektet arbetade även med kunskapsförmedling genom seminarier och workshops kring ämnen som immateriellt kulturarv och frågan kring hur Finnskogen kan utvecklas. En attitydundersökning utfördes som skulle ge svar på vad turister, boende och samhällsplanerare önskar, förväntar sig och tycker kring Finnskogarna.

Under projektets gång, såväl som i kontinuerlig kontakt med Finnskogscentrum, finns ett kunskapsutbyte och samarbete med bland annat Klarälvdalens folkhögskola och Karlstad universitet. Projektet leddes av en styrgrupp bestående av fem representanter från projektägarna, museer och näringsliv.

Sevärt i Västerbotten

KMV-medel: 2 795 066 kronor (2000–2014)

Ägarens egen insats: 1 453 000 kronor

(Västerbottens museum)

Övrig samfinansiering: 15 318 102 kronor

*Uppgifter hämtade från Källa

Bakgrund:

Sevärt i Västerbotten är en portal som omfattar natur- och kulturarv i Västerbottens län. Det är en satsning av Västerbottens museum som syftar till att göra länets kulturarv mer tillgängligt genom att informera och guida ut i landskapet. För att få en övergripande bild av länets kulturmiljöer som besöksmål utgår man från webbsidan www.sevart.se.

25 platser och 6 vägar/rundturer omfattas just nu i Sevärt-listan. För att få lov att vara med i Sevärt i Västerbotten ska platsen "vara typiskt, äkta, variationsrikt, tillgängligt och intresseväckande." Flera besöksmål har även kvalitetssäkrats (genom Tourquality) och man arbetar hela tiden med att utöka och utveckla tillgängligheten till platserna.

På hemsidan presenterar man sig som att man står på fyra informationsben:

- Utställningar (kulturum och naturum i hela länet)
- Informationsskyltar
- Småskrifter (23 stycken – 15-04-01)
- Internet

Beskrivning av projektet:

När satsningen Sevärt i Västerbotten inleddes såg man att denna satsning på kulturturism skulle lyfta fram och synliggöra de kulturhistoriska miljöerna som besöksmål i Sverigeturismen och därigenom öka turismnäringen i Västerbottens län. KMV-medel till denna satsning har framför allt gått till att främja och utveckla informationssatsningarna som Sevärt bygger på – till exempel genom framställande av utställningar i form av kulturum vid flera besöksmål, produktion och uppsättning av skyltar, framtagande av småskrifter och trycksaker såväl som till att möjliggöra arbete med webbportalen. De större platserna/besöksmålen har tagit del av samtliga tre fysiska tillgänglighetsinsatser i projektet; dels en utställning (kulturum), en småskrift om platsen och slutligen en skyltning. Även en guidebok har tagits fram betitlad *En bit Västerbotten* inom ramen för denna satsning.

KMV-medlen har genomgående fungerat som en inkörsport till andra pengar som möjliggjort för Västerbottens museum att t.ex. driva på två stora EU-finansierade projekt. Genom projektet *Ökad tillgänglighet till kulturarvet* har man arbetat med att öka tillgängligheten och därigenom även kunskapen om kulturmiljöer och kulturarv i Västerbottens län, bland annat har tillgänglighetsinventeringar utförts vilka har resulterat i förbättringsplaner för

enskilda platser. Inom ramen för det andra projektet *Det demokratiska museet* anordnades en seminariereserie där aktörerna för besöksmålen träffades 2–5 ggr/år och fick utbildning och nätverkade för att bli mer turistiska aktörer.

Oftast har personal vid olika museer (Västerbottens museum, Skellefteå museum, Skogsmuseet i Lycksele) utfört det praktiska arbetet kring satsningarna inom ramen för projektet. Det har dock även förekommit köp av tjänst från privata aktörer, exempelvis vid inventeringar av platser då man använt sig av personer med antikvariekompetens, vid utformning och produktion av guideboken *En bit Västerbotten* och i slutskedet av projektet då man beställde en utredning av hela genomförandet av Sevårt i Västerbotten som insats för att se vilka effekter det gett över tid och hur man kan arbeta för att upprätthålla och utveckla denna satsning även fortsättningsvis.

Kulturreseptatet Norrbys

KMV-medel: 4 552 531 kr (1998-2014)

Ägarens egen insats: 535 400 kronor
(Gotlands museum)

Övrig samfinansiering: 3 845 506 kronor

*Uppgifter hämtade från Källa

Bakgrund:

Gården Norrbys i Väte är Gotlands första och hittills enda kulturreseptat. Gården tillföll Gotlands museum genom ett arv 1995, byggnadsminnesförklarades 2001 och blev utsedd till kulturreseptat 2002. Kulturreseptatet syftar till att bevara en för Gotland tidstypisk gårdsmiljö från första hälften av 1900-talet.

Till gården tillhör 30 hektar mark vilken består av åkermark och skog men även en trädgård och en bibehållen och fortfarande fungerande vattenkvarn med tillhörande damm. I skogen som även ligger i anslutning till ett intilliggande naturreservat, finns natur- och kulturstiggar. På gården finns ett café där man bland annat säljer bröd från granngårdens bageri. Bostadshuset på gården byggdes 1936 och ersatte då en äldre stenbyggnad. Hela gårdsmiljön är intakt och under sommartid finns hästar, lamm, grisar, höns och kaniner på gården. Norrbys kulturreseptat tar emot cirka 7500 besökare under ett år.

<http://www.gotlandsmuseum.se/museigarden-norrbys/>

Beskrivning av projektet:

I ett tidigt skede låg fokus på att iordningsställa byggnadsminnet och stor del av KMV-medlen gick således till byggnadsvård av gårdens bostadshus. På senare år har man eftersträvat en helhetskänsla på gården och pengar går därför mestadels till markvård. KMV-medlen används även för att avlöna en bonde som arbetar aktivt på gården samt för att avlöna samordnaren på Gotlands museum vars uppgift är att upprätthålla och utveckla det löpande arbetet med kulturreseptatet. Att dessa två tjänster finansieras av KMV-medlen har möjliggjort för ökad tillgänglighet till kulturreseptatet samt möjlighet till förlängd säsong under sommarhalvåret. Bondens tjänst innebär att Norrbys kan ta emot enskilda personer för arbetsträning på gården. KMV-medlen har även använts för framtagande av boken *Marthas lilla gröna* som bland annat handlar om de arv av traditioner och kunskap som finns bakom gårdsodlingar som den på Norrbys.

Varje år hålls kurser i byggnadsvård på kulturreseptatet Norrbys för studenter vid Campus Gotland ledda av byggnadsantikvarier från museet. De arbetar då som hantverkare tillika antikvariska kontrollanter i samband med restaureringsprojekt på gården. KMV-medlen går då även till att köpa in det material som studenterna använder under kursen.

Gotlands museum deltar i nätverket för Svenska kulturlandskap som sammanträder årligen, man anser från museets håll att detta är ett värdefullt forum för kunskapsutbyte.

Länsstyrelsen och Gotlands museum arbetar löpande med att förbättra marknadsföringen och informationen om kulturreseptat. En styrgrupp har nyligen inrättats där Gotlands museum, Länsstyrelsen samt Region Gotland tillsammans ska arbeta för att synliggöra Norrbys kulturreseptat som ett attraktivt besöksmål.

Sala Silvergruva

KMV-medel: 3 640 012 kronor (1994–2014)

Ägarens egen insats: 1 706 923 kronor

(Sala Silvergruva AB)

Övrig samfinansiering: 1 861 382 kronor

*Uppgifter hämtade från Källa

Bakgrund:

Sala Silvergruva är en av världens bäst bevarade gruvmiljöer. Verksamheten i gruvan hade pågått i mer än 400 år då driften lades ner 1908. Långa perioder var den Sveriges viktigaste producent av silver och allt är utvunnet för hand av dåtidens gruvarbetare. Idag är Sala silvergruva ett besöksmål med bred verksamhet. Guidade visningar, bland annat 155 meter under jord, utgör basen i aktivitetsutbudet. Utöver guidningar i gruvan erbjuder området även tillträde till äventyrsbana, museum, logi, restaurang och möjlighet att anordna konferenser, evenemang, bröllop och andra festarrangemang.

På gruvområdet finns verksamheter som en silversmed, stenslipare, keramiker, ull- och biantverkare, souvenirbutik och antikvariats- och antikhandlare.

Sala silvergruvas uppdrag är att "äga, förvalta och utveckla fastigheten och gruvan över och under jord. Vidare att bedriva gruvturism och ansvara för kultur- och naturmiljövård för hela området."

www.salasilvergruva.se

Beskrivning av projektet:

Under årens gång har KMV-medel bidragit till genomförandet av insatser av olika karaktär inom gruvområdet. Medlen har bland annat möjliggjort stora satsningar i form av renoveringsarbeten i farliga miljöer på 155 metersnivån i gruvan för att säkerställa platsen. Även ovan jord har medlen gått till byggnadsvårdsinsatser i de olika byggnaderna, bland annat i marketenteriet (bed & breakfast). KMV-medlen har även gått till att producera en bok om Sala Silvergruva och till restaurering av hissen som möjliggör guidningarna (såväl som andra arrangemang) i gruvan.

Inom ramen för verksamheten Sala Silvergruva arbetar man även mot särskolor och guidningar för hörsel- och synskadade grupper. Man beaktar även tillgänglighetsaspekten genom att tillgängliggöra områden för personer med fysisk funktionsnedsättning.

Sala Silvergruva har goda kontakter med andra liknande besöksmål för kunskapsutbyte och kompetensutveckling, bland dem nämns bland andra Falu Koppargruva och Zinkgruvan i Örebro län, Loja gruva i Finland liksom Saltgruvan i Kraków där man även varit på, så väl som tagit emot, studiebesök. Dessa kontakter

värnas och upprätthålls för att utöka kunskapen kring hur man på ett framgångsrikt sätt bedriver ett gruvområde som turistmål.

Enkät om bidrag för vård och tillgängliggörande av värdefulla kulturmiljöer

1. För vilket syfte har bidrag sökts? (markera med x)

- Vård av bebyggelse eller annan anläggning
- Vård av fornlämning
- Vård av kulturpräglade landskap
- Vård av annan värdefull kulturmiljö
- Tillgängliggörande (t.ex. fysisk tillgänglighet, information, kunskapsspridning)

- Bidragsobjektet har lagskydd som byggnadsminne, fornlämning eller kulturresevat

2. Beskriv kort den sökta åtgärden/projektet.

.....
.....
.....

3. Vilket belopp beviljades er som bidrag 2013? (kan avrundas till tkr)

.....

4. Till vilken länsstyrelse skickades ansökan?

.....

Bidragets betydelse för anställningar eller inköp av varor och tjänster

5. Hur stor andel utgjorde bidraget av total kostnad för åtgärder/insatser?
(markera det alternativ som ligger närmast)

- 25% 50% 75% 100%

6. Hur stor andel av bidraget användes för inköp av varor?

(markera det alternativ som ligger närmast)

- 0% 25% 50% 75% 100%

7. Hur stor andel av bidraget användes för inköp av tjänster?

(markera det alternativ som ligger närmast)

- 0% 25% 50% 75% 100%

8. Om bidraget användes för köp av tjänster, vilka tjänster köpte du/ni?

.....
.....
.....

9. Vilken/vilka yrkesgrupper har kunnat anlitas tack vare bidragsmedel?

Om fler anlitas, ange de 3 yrkesgrupper vars tjänster ni har nyttjat i störst utsträckning.

(Yrkesgrupper enligt SCB SSK 2012)

Yrken med krav på högskolekompetens, specialistkunskap och/eller yrkesgrupper som anlitas för informations- och kunskapsspridning till allmänheten.

- Arbetsledare inom bygg/anläggning/tillverkning
- Arkeolog
- Arkitekt
- Bebyggelseantikvarie
- Konservator
- Landskapsarkitekt
- Marknadsförare/informatör/kommunikatör
- Webbmaster/webbadministratör
- Pedagog
- Annan (ange).....

Yrken inom byggverksamhet och tillverkning

- Anläggningsarbetare
- Betongarbetare
- Murare
- Finmekaniker/konsthantverkare
- Gjutare

- Isoleringsmontör
- Lackerare/målare
- Saneringsarbetare
- Ställningsbyggare
- Stålkonstruktionsmontör och plåtslagare
- Svetsare
- Takmontör
- Träarbetare/snickare
- Annan (ange).....

Yrken inom maskinell tillverkning och transport m.m.

- Maskinoperatör, cement-, sten- och betongvaror
- Montör, metall-, gummi- och plastprodukter
- Övrig montör
- Annan (ange).....

Yrken inom lantbruk, trädgård och skogsbruk

- Trädgårdsanläggare
- Skogsarbetare
- Annan (ange)

10. Vilket/vilka företag har anlåtats för dessa tjänster?

Namnge företag alternativt beskriv företagets storlek och specialisering

.....
.....
.....

11. Har bidraget möjliggjort för er att anställa personer?

- Ja, delvis Ja, helt Nej

12. Om ja, hur många personer har anställts med hjälp av bidragsmedlen?

.....

13. Om ni har anställt personer, hur många årsverken¹ (uppskattat antal) har finansierats med bidraget under 2013?

.....

14. Vilken betydelse har bidraget haft för möjligheten att anställa personer?

0=ingen betydelse, 1=liten betydelse, 2=måttlig betydelse, 3=stor betydelse, 4=avgörande betydelse

0 1 2 3 4

Bidragets betydelse för bevarande, användning och utveckling av kulturhistoriskt värdefulla miljöer

Med "bidragsobjektet" avses det objekt/plats/kulturmiljö som ansökan avsåg eller på annat sätt anknöts till.

15. Vad används bidragsobjektet till idag?

- Privat bostad/gårdsmiljö
- Besöksmål/turismverksamhet
- Annan näringsverksamhet
- Offentlig samlingslokal
- Annat (ange).....

16. Vilken betydelse har bidraget haft för bevarandet av bidragsobjektet?

0=ingen betydelse, 1=liten betydelse, 2=måttlig betydelse, 3=stor betydelse, 4=avgörande betydelse

0 1 2 3 4

17. Vilken betydelse har bidraget haft för användningen av bidragsobjektet?

0=ingen betydelse, 1=liten betydelse, 2=måttlig betydelse, 3=stor betydelse, 4=avgörande betydelse

0 1 2 3 4

¹ Årsverke är summan av antal avlönade arbetstider inom organisationen under ett år. En heltid och ett årsverke motsvarar heltalet 1 eller cirka 1800 arbetstimmar. En månad motsvarar 150 arbetade timmar/0.08 årsverken. Tre månader motsvarar 0.25 årsverken.

18. Vilken betydelse har bidraget haft för utvecklingen av bidragsobjektet och dess närmiljö?

0=ingen betydelse, 1=liten betydelse, 2=måttlig betydelse, 3=stor betydelse, 4=avgörande betydelse

- 0 1 2 3 4

19. Hade åtgärder genomförts även utan bidrag?

- Ja
 Nej

20. Om ja, hur hade åtgärder finansierats?

- Egen finansiering
 Annan bidragsform
 Lån
 Annat (ange).....

21. Har ni övriga synpunkter som ni vill framföra angående bidragets betydelse?

.....
.....
.....

Tack för din medverkan!

Enkät om bidrag för vård och tillgängliggörande av värdefulla kulturmiljöer

1. För vilket syfte har bidrag sökts? (markera med x)

- Vård av bebyggelse eller annan anläggning
- Vård av fornlämning
- Vård av kulturpräglade landskap
- Vård av annan värdefull kulturmiljö
- Tillgängliggörande (t.ex. fysisk tillgänglighet, information, kunskapspridning)

- Bidragsobjektet har lagskydd som byggnadsminne, fornlämning eller kulturresevat

2. Beskriv kort den sökta åtgärden/projektet.

.....
.....
.....

3. Till vilken länsstyrelse skickades ansökan?

.....

Bidragets betydelse för anställningar eller inköp av varor och tjänster

4. Avsåg ni att anställa en/flera personer för det sökta bidraget?

- Ja
- Nej

5. Avsåg ni att köpa varor/tjänster för det sökta bidraget? Om ja, ange vilka här.

.....
.....
.....

6. Har åtgärder genomförts trots att er ansökan avslogs?

- Ja
- Nej

7. Om ja, har åtgärder genomförts i samma utsträckning och omfattning som er bidragsansökan avsåg?

- Ja
- Nej
- Delvis (beskriv gärna)

8. Om nej, vad var orsaken till detta?

.....
.....
.....

9. Om åtgärder genomförts, har de genomförts med samma metoder och/eller materialval som er bidragsansökan avsåg?

- Ja
- Nej
- Delvis (beskriv gärna)

10. Om nej, vad var orsaken till detta?

.....
.....
.....

11. Om åtgärder har genomförts trots avslag för bidragsansökan, hur har åtgärder finansierats?

- Egen finansiering
- Annan bidragsform
- Lån
- Annat (ange)

12. Om åtgärder inte har genomförts, avser ni att ändå genomföra dessa?

- Ja
- Nej

13. Om ja, hur planerar ni att finansiera åtgärder?

- Egen finansiering
- Annan bidragsform
- Lån
- Annat (ange)

Bidragets betydelse för bevarande, användning och utveckling av kulturhistoriskt värdefulla miljöer

Med ”objektet” avses det objekt/plats/kulturmiljö som ansökan avsåg eller på annat sätt anknöts till.

14. Vad används objektet till idag?

- Privat bostad/gårdsmiljö
- Besöksmål/turismverksamhet
- Annan näringsverksamhet
- Offentlig samlingslokal
- Annat (ange)

15. Har avslaget medfört negativa konsekvenser för bevarandet av objektet?

- Ja
- Nej

16. Om ja, beskriv gärna.

.....

.....

.....

17. Har avslaget medfört för negativa konsekvenser för användningen av objektet?

- Ja
- Nej

18. Om ja, beskriv gärna.

.....
.....
.....

19. Har avslaget medfört negativa konsekvenser för utvecklingen av objektet och dess närmiljö?

- Ja
- Nej

20. Om ja, beskriv gärna.

.....
.....
.....

21. Har ni övriga synpunkter som ni vill framföra angående bidragets betydelse?

.....
.....
.....

Tack för din medverkan!